

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม PROCEEDING

วิถีทรรศน์

สถาปัตยกรรมและการออกแบบ

งานประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2

22 มีนาคม 2562

<http://arch.wu.ac.th>

สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

<http://cpad.wu.ac.th>

FACEBOOK : CPAD วิถีทรรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)
งานประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2
วิถีทรรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ (CPAD)

ผู้จัดทำ สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ที่ปรึกษา

1. รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการสังคม
2. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
3. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและนวัตกรรม

กองบรรณาธิการ

คณบดีสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ	บรรณาธิการ
หัวหน้าสถานวิจัย สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ	กองบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล	กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์	กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล	กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐไท พรเจริญ	กองบรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี เชื้อพราหมณ์	กองบรรณาธิการ
อาจารย์กษิญา เก้าเอี้ยน	กองบรรณาธิการ
อาจารย์พรทิพย์ กิ๋มนวน	กองบรรณาธิการ
อาจารย์ภริตพร แก้วแกมเสื่อ	กองบรรณาธิการ

ปีที่เผยแพร่ มิถุนายน พ.ศ.2562

บทบรรณาธิการ

งานประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ : วิถีทรรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ (CPAD) จัดโดยสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑ เป็นการจัดครั้งที่ ๒ โดยมีเครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ๘ แห่ง และสมาคมบัณฑิตยศาสตร์แห่งประเทศไทย (CDAST) ช่วยสนับสนุนในด้านงบประมาณบางส่วนในการจัดงาน

ในปีนี้ การนำเสนอในช่วงเช้าเป็นการบรรยายพิเศษ เรื่อง “Used of Material in Product Design to Fit in Space by Sumphat” ผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ โดย Keynote Speakers ๒ ท่าน คือ รัฐ เปลี่ยนสุข นักออกแบบชาวไทย และ Philippe Moisan ช่างภาพชาวฝรั่งเศส แห่ง Sumphat Gallery ซึ่งผลิตผลงานออกแบบหัตถอุตสาหกรรมที่ร่วมกับชุมชนหลากหลายท้องถิ่นสู่ตลาดสากล รวมทั้งงานสถาปัตยกรรมที่คำนึงถึงบริบทของพื้นที่และท้องถิ่น สำหรับในช่วงบ่ายเป็นการนำเสนอบทความทางวิชาการซึ่งได้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่ม ๑ สถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม ทั้งหมด ๒ บทความ และกลุ่ม ๒ การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์ มี ๔ บทความและ ๑ บทความชื่อย่อขนาดยาว

บทความแรก “แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว จังหวัดตรัง” โดย คัมภีร์ คล้ามณกุล เป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการพื้นที่สวนสาธารณะขนาดเล็กที่สามารถกระจายไปตามชุมชนย่อยต่างๆ ในเขตพานิชยกรรมหนาแน่น ทำให้ลดการเดินทาง บทความนี้ได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้เกิดเป็นสวนสาธารณะขนาดเล็กได้ บทความต่อมา “การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนศรีวังอย่างยั่งยืน” โดยศศิพิมพ์ อิศระวัฒนา และพรทิพย์ กิมนวน เป็นงานบริการวิชาการรับใช้สังคมที่บูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และสถาบันการศึกษา บทความนี้ได้แสดงถึงกระบวนการดำเนินโครงการตั้งแต่ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลเชิงทฤษฎี ข้อมูลในพื้นที่ การออกแบบ การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน การนำเสนอแนวความคิดแบบการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

สำหรับกลุ่มการออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์ บทความแรกคือ “กระบวนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยดตราออร์แกนิก” โดยดวงรัก รัตนพันธุ์ เป็นงานบริการวิชาการของสถาบันการศึกษาที่ร่วมกับผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถผลิตและจัดจำหน่ายได้ในเชิงพาณิชย์บทความนี้ได้อธิบายตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ ออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ วางแผนการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล บทความที่สอง “การออกแบบส่งเสริมภาพลักษณ์กลุ่มอิสลามบาติก จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยรัชดาภรณ์ อิศระพร และดวงรัก รัตนพันธุ์ เป็นงานวิจัยของรายวิชาหนึ่งในสถาบันการศึกษาที่แสดงถึงกระบวนการของการออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล บทความที่สาม “การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน” โดยชัชวาลย์ รัตนพันธุ์, ฌปภัช จันทร์เมือง และเปมิกา แซ่เตียว เป็นบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากการแปรรูปจากเศษวัสดุเหลือใช้ที่เป็นผ้ามัดย้อม บทความชิ้นนี้ได้แสดงถึงการออกแบบและ

กระบวนการผลิตต้นแบบ และบทความสุดท้ายของกลุ่มนี้ “ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ศิลปหัตถกรรมร่วมสมัย” โดย เรวัต สุขสิกาญจน์ เป็นบทความทางวิชาการที่ว่าด้วยการอธิบายและยกคุณค่าของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด

บทความย่อขนาดยาวซึ่งเป็นบทความสุดท้ายของเอกสารประกอบงานประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์นี้ คือ “การออกแบบอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไม่ใช้ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร” โดยวาอุกา เอ็มเอก, ภาณุพงศ์ พุทธิรักษา และศศิพงศ์ ทิพย์รัชดาพร เป็นบทความที่แสดงถึงกระบวนการของงานออกแบบสร้างสรรค์ที่เป็นลวดลายอัตลักษณ์อันได้มาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ในการพิจารณาบทความต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้ ทางสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหลายท่าน ซึ่งต้องขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ ที่ได้ช่วยอ่าน ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพบทความให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ขอขอบคุณคณะทำงานด้านต่างๆ ที่ช่วยดำเนินการให้งานประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติครั้งที่ 2 : วิถีวรรณสถาปัตยกรรมและการออกแบบ (CPAD 2019) สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและมีมาตรฐาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิจชัย จิตขจรวานิช

บรรณาธิการ

โครงการประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2 วิถีทรรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ

The 2nd National Conference on Perspective of Architecture and Design Research & Creative Works

วันที่ 22 มีนาคม 2562 ณ ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

จัดโดย สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

และเครือข่ายความร่วมมือ

- 1) สภาคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย (CDAST)
- 2) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- 3) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 4) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- 5) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตตรัง)
- 6) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
- 7) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตปัตตานี)
- 8) คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สาขาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- 9) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ความเป็นมา

การประชุมวิชาการระดับชาตินี้ จัดโดยสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้ดำเนินการจัดขึ้นโดยถือเป็นการกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิจัย นักวิชาการ นักออกแบบ ตลอดจนนิสิตนักศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ อันเป็นประโยชน์ในวงกว้างทางวิชาการ อันเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ใหม่และสร้างมาตรฐานที่ดีต่อไป และเป็นกลไกสำคัญในการนำความรู้ไปใช้ในต่อยอดสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม และเวทีนี้ยังให้ความสำคัญกับการบูรณาการผลงานวิจัยกับการเรียนการสอนและงานบริการวิชาการ ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้จากการวิจัยและบริการวิชาการชุมชนและสังคมกับการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ อันเป็นภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษา โดยได้แบ่งเป็นประเด็นการนำเสนอในที่ประชุม ได้แก่

- **สถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม** ประกอบด้วย การออกแบบสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สถาปัตยกรรมไทยและการอนุรักษ์ ภูมิสถาปัตยกรรม การออกแบบภายใน สภาพแวดล้อมภายในอาคาร รวมถึงการเรียนการสอนทางสถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม การบูรณาการการเรียนการสอนสถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม กับงานวิจัยหรืองานบริการวิชาการ
- **การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์** ประกอบด้วย การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์และสื่อประชาสัมพันธ์ การออกแบบนิเทศศิลป์ หัตถอุตสาหกรรม จักสาน เซรามิค เฟอร์นิเจอร์ แฟชั่น เครื่องประดับ และสิ่งทอ เป็นต้น รวมถึงการเรียนการสอนทางด้านการออกแบบอุตสาหกรรม การบูรณาการการเรียนการสอนออกแบบอุตสาหกรรมกับงานวิจัยหรืองานบริการวิชาการ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อใช้ในการนำเสนอผลงานวิชาการ งานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบ การออกแบบตกแต่งภายใน การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม รวมถึงผลงานสร้างสรรค์
- 2) เพื่อใช้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น อันเป็นประโยชน์ในวิชาการและวิชาชีพด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบ การออกแบบตกแต่งภายใน และการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

3) เพื่อสร้างความเข้มแข็ง สร้างเครือข่ายของนักวิชาการ นักศึกษา ทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะภาคใต้ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้รับความรู้จากการนำเสนอผลงานวิชาการด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบ การออกแบบตกแต่งภายใน และการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม
- 2) เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ จากการบูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัยและงานบริการวิชาการ
- 3) เกิดความร่วมมือทางวิชาการ การวิจัย และบริการวิชาการระหว่างสถาบัน

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และเครือข่ายความร่วมมือสถาบันการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบทั้งจากส่วนกลางและส่วนภาคใต้ ได้แก่

- 1) สมาคมบัณฑิตยสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย (CDAST)
- 2) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- 3) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 4) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
- 5) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตตรัง)
- 6) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
- 7) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตปัตตานี)
- 8) คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สาขาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- 9) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

เพื่อให้การดำเนินการลุล่วง สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้แต่งตั้งบุคลากรฝ่ายต่างๆดังนี้

1) ที่ปรึกษา

1. รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการสังคม
2. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
3. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและนวัตกรรม

2) คณะกรรมการดำเนินโครงการ

1. คณะบดีสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ	ประธานกรรมการ
2. รองคณะบดีสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ	รองประธานกรรมการ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธนสัมพันธ์ เทพรัตน์	กรรมการ
4. อาจารย์จิตติมา เซวแก้ว	กรรมการ
5. อาจารย์สุวิตา แก้วอารีลาภ	กรรมการ
6. อาจารย์ภานุวัฒน์ สวัสดิ์	กรรมการ
7. อาจารย์ศศิพิมพ์ อิศระวัฒนา	กรรมการ
8. อาจารย์ ดร.สุภาวดี เชื้อพรหมณ์	กรรมการ
9. อาจารย์รวิรินทร์ ถิ่นนคร	กรรมการ

10. อาจารย์กิตติ เขาวนระ	กรรมการ
11. อาจารย์พุทธิกนต์ พงศ์พิชญามาตย์	กรรมการ
12. อาจารย์สุภาณิต วิเศษสาร	กรรมการ
13. อาจารย์นันทน์ภัส เพชรคงทอง	กรรมการ
14. อาจารย์ปรัชญา กฤษณะพันธุ์	กรรมการ
15. อาจารย์กชัญญา เก้าเอี้ยน	กรรมการ
16. อาจารย์ทรงพันธ์ จันทร์ทอง	กรรมการ
17. อาจารย์ศกุนิชญ์ จันทร์ทอง	กรรมการ
18. อาจารย์วาลูกา เอ็มเอก	กรรมการ
19. อาจารย์จตุรันต์ พิบูลย์	กรรมการ
20. อาจารย์สรศักดิ์ ชิดชลธาร	กรรมการ
21. อาจารย์กิจปกรณ์ โสถถิวนันท์	กรรมการ
22. อาจารย์ฐิติกา แก้วสมวงศ์	กรรมการ
23. อาจารย์พรทิพย์ กิมนวน	กรรมการ
24. อาจารย์ภริตพร แก้วแกมเสื่อ	กรรมการและเลขานุการ
25. นายสรราช เลหาสรานู	ผู้ช่วยเลขานุการ
26. นางพิชญดา ด่านสกุล	ผู้ช่วยเลขานุการ
27. นางปรียาภัทร จันทร์บุรณ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
28. นางสาวปัญจรัตน์ สุขใส	ผู้ช่วยเลขานุการ

3) ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

1. ศ.จามรี อาระยานิมิตสกุล	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รศ.ดร.เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์	คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
3. รศ.ดร.สินีนาด เลิศไพรวิน	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์
4. รศ.ดร.รัฐไท พรเจริญ	คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. รศ.ดร.ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
6. รศ.นันทา โรจนอุดมศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผ้าบาติกและการย้อมสี
7. รศ.บรรจงศักดิ์ พิมพ์ทอง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
8. ผศ.วิไล อัสวเดชศักดิ์	คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบการจัดการประชุม

- 1) การปาฐกถาพิเศษ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการหรือวิชาชีพ ทางด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบ รวมจำนวน 1 ท่าน
- 2) การนำเสนอผลงานทางวิชาการในรูปแบบปากเปล่า (Oral Presentation)

สถานที่จัดการประชุม

ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

วันที่ 22 มีนาคม 2562

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิจชัย จิตขจรวานิช)

คณบดี

สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

กำหนดการ

โครงการประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2

วิถีทรรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ (CPAD)

ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วันศุกร์ที่ 22 มีนาคม 2562

- 8.30 น. - 9.00 น. ลงทะเบียน (ห้อง Mini Theater)
- 9.00 น. - 9.30 น. พิธีเปิดการประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2
คณบดีสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบกล่าวรายงานและแนะนำตัวแทน
จากเครือข่ายความร่วมมือการจัดงาน
กล่าวเปิดงานโดยรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
เรียนเชิญท่านรองอธิการบดีมอบของที่ระลึกให้แก่ตัวแทนผู้ร่วมงานและถ่ายภาพร่วมกัน
- 9.30 น. - 11.00 น. บรรยายพิเศษโดยองค์ปาฐก (Keynote Speaker)
คุณรัฐ เปลี่ยนสุข และ Mr.Philipe Moisan จาก Sumphat Gallery
เรื่อง "Used of material in Product design to fit in space By suMphat"
- 11.00 น. - 11.30 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 11.30 น. - 12.00 น. นำชมผลงานนิทรรศการภาพถ่าย ลองแลครั้งที่ 2/2562
“สถาปัตยกรรม ชุมชน คนและของ”
- 12.00 น. - 13.30 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน (ระเบียงด้านนอกอาคาร)
- 13.30 น. - 14.30 น. การนำเสนอผลงานของผู้ร่วมเข้าประชุม แยกตามห้อง
- 14.30 น. - 14.45 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 14.45 น. - 16.30 น. การนำเสนอผลงานของผู้ร่วมเข้าประชุม แยกตามห้อง
- 16.30 น. ปิดการประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2
โดยประธานแต่ละกลุ่มมอบเกียรติบัตรและถ่ายภาพร่วมกัน

กลุ่ม 1 สถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม

ห้องระเบียงบรรณ2 ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา

พิธีกร : ดร.สุภาวดี เชื้อพราหมณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์การนำเสนอผลงาน : ผศ.ดร.กิจชัย จิตขจรวานิช

เวลา	ผู้นำเสนอ	เรื่อง
13.30 น. - 14.00 น.	คัมภีร์ คล้ามนฤมล	แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว จังหวัดตรัง
14.00 น. - 14.30 น.	ศศิพิมพ์ อิศระวัฒนา, พรทิพย์ กิ๋มนวน	การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน

กลุ่ม 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์

ห้อง Mini Theater ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา

พิธีกร : อ.กชัญญา แก้วเอี่ยม

ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์การนำเสนอผลงาน :

อ.ภริตพร แก้วแกมเสื่อ, อ.ทรงพันธ์ จันทร์ทอง

เวลา	ผู้นำเสนอ	เรื่อง
13.30 น. - 14.00 น.	ดวงรัก รัตนพันธ์	กระบวนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยดตราออร์แกนิก
14.00 น. - 14.30 น.	รัชดาภรณ์ อิศระพร, ดวงรัก รัตนพันธ์	การออกแบบส่งเสริมภาพลักษณ์กลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช
14.30 น. - 14.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	
14.45 น. - 15.15 น.	เรวัต สุขสิกาญจน์	ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ศิลปหัตถกรรมร่วมสมัย
15.15 น. - 15.45 น.	ชัชวาล รัตนพันธ์, ณปภัช จันทรเมือง, เปมิกา แซ่เตียว	การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน
15.45 น. - 16.15 น.	วาตุกา เอ็มเอก, ภานุพงศ์ พุทธิรักษา, ศศิพงศ์ ทิพย์รัชดาพร	การออกแบบอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไม่ใช้ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

สารบัญ

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ ฯ	ก
บทบรรณาธิการ	ข
โครงการประชุมวิชาการและงานสร้างสรรค์ระดับชาติ ครั้งที่ 2 : วิถีทรศน์สถาปัตยกรรมและการออกแบบ (CPAD)	ง
กำหนดการ	ช
สารบัญ	
บทความฉบับเต็มกลุ่ม 1 สถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม	1
แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว จังหวัดตรัง	2
<i>คัมภีร์ คล้ามนฤมล</i>	
การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน	13
<i>ศศิพิมพ์ อิศระวัฒนา, พรทิพย์ กิ๋มนวน</i>	
บทความฉบับเต็มกลุ่ม 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์	30
กระบวนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยดตราออร์แกนิก	31
<i>ดวงรัก รัตนพันธุ์</i>	
การออกแบบส่งเสริมภาพลักษณ์กลุ่มอิสลามบาติก จังหวัดนครศรีธรรมราช	41
<i>รัชดาภรณ์ อิศระพร, ดวงรัก รัตนพันธุ์</i>	
การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน	52
<i>ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์, ณปภัช จันทรเมือง, เปมิกา แซ่เตียว</i>	
ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ศิลปหัตถกรรมร่วมสมัย	63
<i>เรวัต สุขสิกาญจน์</i>	
บทความย่อขนาดยาวกลุ่ม 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์	80
การออกแบบอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไมใช่ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพ	81
โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร	
<i>วาลูกา เอ็มเอก, ภาณุพงศ์ พุทธิรักษา, ศศิพงศ์ ทิพย์รัชดาพร</i>	

บทความฉบับเต็มกลุ่ม 1
สถาปัตยกรรม ชุมชนและสภาพแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว จังหวัดตรัง¹

Guidelines on the Development of Pocket Parks in Yantakhao Municipality, Trang Province

คัมภีร์ คล้ามนฤมล²

E-mail: capsulebox1975@gmail.com

บทคัดย่อภาษาไทย:

การเจริญเติบโตของเมืองในย่านพานิชยกรรมหรือย่านการค้านั้นนับว่ามีการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นตามพัฒนาการของเมืองซึ่งในย่านพานิชยกรรมจะเห็นได้ชัดที่สุดทั้งนี้สิ่งที่หายไปคือพื้นที่ว่างซึ่งในลักษณะของพื้นที่ว่างเพื่อประกอบกิจกรรมในรูปแบบสวนสาธารณะก็เช่นกัน โดยปกติการใช้พื้นที่ว่างสำหรับประกอบกิจกรรมของเมืองจะมีลำดับศักยภาพตั้งแต่ สวนสาธารณะระดับเมืองซึ่งมีขนาดใหญ่ไว้สำหรับจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ร่วมกันเช่น งานประเพณีต่างๆตลอดจนสวนสาธารณะระดับย่านและชุมชนตามลำดับ ซึ่งการประกอบกิจกรรมก็แตกต่างกันไป และความสำคัญของสวนสาธารณะที่สามารถรองรับการเข้าถึงของชุมชนได้ดีที่สุดคือสวนสาธารณะระดับชุมชน ซึ่งมีความสะดวกต่อชุมชนละแวกบ้าน สามารถใช้กิจกรรมต่างๆได้มากมายเช่น พบปะสังสรรค์พูดคุยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลการออกกำลังกาย การทำกิจกรรมระดับครอบครัวและละแวกบ้านอันเป็น ประโยชน์และสร้างความสัมพันธ์ระดับชุมชนได้ดีที่สุด เทศบาลเมืองอำเภอตาขาวนับเป็นเมืองซึ่งมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากอดีต จนปัจจุบันพื้นที่ปลูกสร้างเพิ่มขึ้น พื้นที่ว่างน้อยลงและไม่มีสวนสาธารณะขนาดเล็กของชุมชนที่ใช้กันอย่างเป็นรูปธรรม โดยปกติมักอาศัยพื้นที่หน้าบ้านหรือร้านค้าเพื่อพบปะและมีปฏิสัมพันธ์ทางชุมชนซึ่งจะรองรับได้เพียงบางกิจกรรมเท่านั้น การหาพื้นที่เพื่อพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กระดับชุมชนจึงมีความสำคัญต่อชุมชนเมืองเป็นอย่างยิ่ง อันก่อให้เกิดประโยชน์ทางสังคมและกายภาพทางด้านภูมิทัศน์เมืองต่อชุมชน

จากผลการวิจัยพบว่า ในเขตพานิชยกรรมหนาแน่นในชุมชนเมืองย่านตาขาวซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนหนองชุมแสง ชุมชนวรคีรี ชุมชนสุนทรนันท ชุมชนท่าบันได มีความต้องการใช้พื้นที่ว่างเพื่อประกอบกิจกรรมทางสาธารณะในรูปแบบสวนสาธารณะขนาดเล็กเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนมากคนในชุมชนจะไปใช้สวนสาธารณะหนองชุมแสงซึ่งจะต้องเดินทางโดย จักรยานยนต์ รถยนต์เพื่อไปประกอบกิจกรรมต่างๆ และมีความต้องการที่อยากให้ชุมชนมีสวนสาธารณะขนาดเล็กเพื่อเพิ่มความถี่ในการใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่นออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ และพบปะเพื่อนฝูงในย่านของชุมชนของตน ซึ่งการขาดพื้นที่สาธารณะในเขตชุมชนทำให้เกิดการใช้ที่ว่างบริเวณทางเท้า ทำให้ทางเท้าแคบลง และมีการใช้พื้นที่ส่วนบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและพบปะเพื่อนๆ ตลอดจนการใช้พื้นที่เล่นของเด็กในชุมชนบนเขตถนนอันจะก่อให้เกิดอันตรายได้ และในส่วนของชุมชนนาโต๊ะกา และ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยย่านตาขาวโมเดล มอ.เพื่อชุมชนเข้มแข็ง ปี2561 ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตตรัง

ทำบ้านได้บางส่วน คนในชุมชนเห็นว่าบริเวณรอบ ๆ บ้านมีพื้นที่ว่างเพียงพอที่จะทำกิจกรรมและสามารถไปใช้พื้นที่ว่างทางราชการขนาดใหญ่ เช่นสนามกีฬา สวนที่อยู่ในสถานที่ราชการ โรงเรียน และศาสนสถานสำหรับการทำกิจกรรมนันทนาการได้

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าคนในเขตพานิชยกรรมหนาแน่นสามารถไปใช้พื้นที่ของสถานที่ราชการในพื้นที่ได้เช่นกัน เช่นโรงเรียนบ้านย่านตาขาว ลานริมแม่น้ำ วัดและห้องสมุดประชาชน แต่พื้นที่เหล่านั้นไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นสวนสาธารณะแบบสมบูรณ์เหมือนสวนสาธารณะหนองชุมแสงได้

สำหรับแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างเพื่อจัดทำสวนสาธารณะขนาดเล็กในชุมชนสามารถพัฒนาได้คือพัฒนาพื้นที่ว่างระหว่างอาคารที่เป็นที่รกร้างและไม่มีผู้อยู่อาศัย ซึ่งพบเห็นโดยกระจายตัวอยู่ทั่วไปในชุมชนโดยขอความร่วมมือของผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการพัฒนาหรือมาตรการของรัฐในการพัฒนาพื้นที่รกร้างให้ก่อประโยชน์แก่ชุมชน และการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ให้สามารถใช้กิจกรรมต่าง ๆ ได้ให้เหมาะสมและทัดเทียมกับสวนสาธารณะหนองชุมแสงที่มีอยู่ เช่นลานริมแม่น้ำ พื้นที่วัด โรงเรียน พื้นที่ว่างรอบป้อมตำรวจ และตลาดซึ่งยังใช้พื้นที่ได้ไม่เต็มศักยภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้เข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยต่อทั้งผู้ใช้และเหมาะสมกับเจ้าของพื้นที่ รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่สวนริมถนนที่มีทางเดินกว้างในถนนสายหลักให้สมบูรณ์ ตลอดจนถนนภายในซอยย่อยที่มีศักยภาพ ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีที่นั่งถาวรแข็งแรง ป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดเล็ก ไฟแสงสว่าง จุดบริการน้ำดื่ม หรือเส้นทางวิ่งจักรยาน ทางวิ่งออกกำลังกาย เชื่อมโยงเส้นทางถนนดังกล่าวอีกด้วย

คำสำคัญ: สวนสาธารณะขนาดเล็ก, จัดทำสวนสาธารณะ, พื้นที่ว่าง, ชุมชน

Abstract

Due to urban expansion and development in commercial areas, more buildings have been constructed these days, mainly for commercial purposes. Despite the arrival of urban development, public space, however, has been missing in many cities, particularly one for public parks. Generally, public parks vary in size and can be used for a variety of activities. A large-sized public park, for example, can be used for organizing large activities such as traditional events, whereas a local or a community park can be used for smaller events. Of all the public park types, community parks are most accessed by people in a community as they are close to their neighborhood and can be used for various purposes, e.g. social interaction, exercising, family meeting, and community meeting. It can thus be stated that the community parks play a significant role in strengthening community relationships.

As with other cities, Yantakhao municipality in Trang province, has also seen more constructions, less public space and a small number of pocket parks, for its people to do recreational activities due to continuous urban expansion. In other words, today, some activities can only be done in front of houses or shops. Providing community parks for Yantakhao people therefore is of paramount importance for social benefits and the city's physical landscape.

According to research findings, the high-density commercial areas of Yantakhao municipality include Nongchumsaeng community, Vorakhiri community, Sunthonnon community and Thabandai community, all of which are in high demand of pocket parks. To do recreational activities, people in these communities normally go to Nongchumsaeng Park, which is far from their houses, by motorcycle or car. To save their travel time and increase their frequency of park use, they thus suggest establishing a pocket park close to their neighborhoods at which they can exercise, relax and meet with others. The lack of public space in these communities, however, causes not only less space for recreational purposes, but also increasing use of pavements for the purposes, resulting in decreased pavement space. Further, in an attempt to search for space, house fronts are also used for relaxation and meeting with friends and streets are used as children's playgrounds, which could possibly put the children in great danger. With regard to the public space in Natoka and some parts of Thabandai communities, people there can still make use of the available space in their neighborhood and in government institutions such as stadiums and empty grounds in government offices, schools and religious places to do activities. Those living in the commercial areas can also benefit from these government spaces for the same purposes, for example at Ban Yantakhao School, riversides, temples, as well as public libraries. Nonetheless, considering their potentials, these spaces are still far from becoming standard public parks as Nongchumsaeng Park.

Due to the limited space for recreational use, it is recommended that Yantakhao municipality turn the spaces between empty and abandoned buildings in its communities into pocket parks. To successfully develop these spaces, cooperation from the building and land owners has to be sought and measures for abandoned space development has to be put in effect to bring about benefits for people in the communities. Meanwhile, it is also indispensable that the exiting public spaces, such as ones near riversides, at temples, at schools, at area around of police booths, and at markets have to be fully developed to meet the level of Nongchumsaeng Park. That is, the spaces should be conveniently accessed and safe for users and the management of the spaces satisfies the space providers. Further implementation can be done by enlarging walkways of the parks in main streets, improving the walkways of minor streets and setting up fixed seats, small signboards, street lights, drinking water services, as well as bike and running lanes that are connected to the streets.

Keyword: Pocket Park, Supply of Park, Open space, Community

บทนำ

ในปัจจุบันพื้นที่เมืองมีประมาณ 4 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ดินทั้งโลก (UNDP et al., 2000) มีการคาดการณ์การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งพบอยู่ในเขตเมือง (United Nations, 2004) โดยองค์การสหประชาชาติคาดการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก โดยในอัตราการเกิดในปี ค.ศ. 2002 พบว่าในปี ค.ศ.2050 ประชากรโลกจะเพิ่มสูงขึ้นถึง 12.8 พันล้านคน (Brennan and With Gott, 2005) ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรส่งผลให้เกิด การขยายตัวของเมือง ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงจากชนบทมาเป็นเมืองเป็นกระบวนการที่สำคัญและเป็นความต้องการในการพัฒนา มนุษย์ ซึ่งมักจะเกิดรวดเร็วในประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยทั่วโลกกำลังเผชิญปัญหา ดังกล่าว นอกจากนี้การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมส่งผลให้รูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อตอบสนองการขยายตัว ทางเศรษฐกิจมากขึ้น เกิดความต้องการในการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ที่ว่างในเมืองลดน้อยลง และสมดุลทางสิ่งแวดล้อม ในเมืองต้องสูญเสียไป รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมือง และนำมาซึ่งผลเสียทางด้านสังคมและยังก่อให้เกิด ผลลัพท์ต่อองค์ประกอบโครงสร้างและหน้าที่ของความหลากหลายทางชีวภาพ (Sandstrom et al., 2006) นอกจากนี้ยัง ส่งผลต่อสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ และการขาดแคลนที่อยู่อาศัยและพื้นที่ในเขตเมือง (Grahn and Stigsdotter, 2003; Barthel et al., 2005)อีกด้วย

การเจริญเติบโตของเมืองในย่านพาณิชยกรรมนับว่ามีการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นตามพัฒนาการของ เมืองซึ่งในย่านพาณิชยกรรมจะเห็นได้ชัดที่สุด ทั้งนี้สิ่งที่หายไปคือพื้นที่ว่าง ซึ่งในลักษณะของพื้นที่ว่างเพื่อประกอบ กิจกรรมในรูปแบบสวนสาธารณะก็เช่นกัน โดยปกติการใช้พื้นที่ว่างสำหรับประกอบกิจกรรมของเมืองจะมีลำดับค้ำย ตั้งแต่สวนสาธารณะระดับเมืองซึ่งมีขนาดใหญ่ไว้สำหรับจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ร่วมกันเช่นงานประเพณีต่างๆ ตลอดจน สวนสาธารณะย่านและชุมชน ตามลำดับซึ่งการประกอบกิจกรรมก็แตกต่างกันไป ความสำคัญของสวนสาธารณะที่ สามารถรองรับการเข้าถึงของชุมชนได้ดีที่สุดคือสวนสาธารณะระดับชุมชนซึ่งมีความสะดวกต่อชุมชนละแวกบ้าน สามารถใช้กิจกรรมต่างๆได้มากมายเช่น พบปะสังสรรค์พูดคุยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลการออกกำลังกาย การ ทำกิจกรรมระดับครอบครัวและละแวกบ้าน อันเป็นประโยชน์และสร้างความสัมพันธ์ระดับชุมชนได้ดีที่สุดสำหรับ สวนสาธารณะขนาดเล็ก(Pocket Park)เป็นลักษณะของสวนที่มีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่ครึ่งมีบริการเป็นวงรอบ ประมาณ 1 กิโลเมตร การให้บริการระยะเดินถึงใช้เวลา 5 -10 นาที การกระจายตัวของสวนควรอยู่ในระยะเดินเท้ามี การเข้าถึงโดยสะดวกและไม่ควรต้องข้ามถนน อาจอยู่ระหว่างอาคารหรือกลุ่มอาคาร มีแนวทางการพัฒนาโดยอาศัยที่ เว้นว่างขนาดเล็ก เหมาะสำหรับย่านพักอาศัยที่มีจำนวนครอบครัวมาก ใช้เป็นที่สำหรับเด็กเล่นออกกำลังกาย และ สังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนวัยต่าง ๆ (สำนักผังเมือง, 2540: 11-14)

เทศบาลเมืองอำเภอย่านตาขวานับเป็นเมืองซึ่งมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากอดีต จนปัจจุบันพื้นที่ปลูก สร้างเพิ่มขึ้นพื้นที่ว่างน้อยลงและไม่มีสวนสาธารณะขนาดเล็กของชุมชนที่ใช้งานอย่างเป็นรูปธรรม โดยปกติมักอาศัย พื้นที่หน้าบ้านหรือร้านค้าเพื่อพบปะและมีปฏิสัมพันธ์ทางชุมชนซึ่งจะรองรับได้เพียงบางกิจกรรมเท่านั้น การหาพื้นที่ เพื่อพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กระดับชุมชนจึงมีความสำคัญต่อชุมชนเมืองเป็นอย่างยิ่ง อันก่อให้เกิดประโยชน์ทาง สังคมและกายภาพทางด้านภูมิทัศน์เมืองต่อชุมชน

ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างขนาดเล็กเพื่อหารูปแบบ ลักษณะการใช้สอยที่ชุมชน ต้องการเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชนในทิศทางของการพัฒนาเมืองต่อไป

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว ในกระบวนการศึกษาวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการสำรวจและนำข้อมูลมาสร้างแนวทางการพัฒนาและปฏิบัติ โดยเครื่องมือการวิจัยในการสำรวจข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ วิธีการสำรวจภาคสนาม การสำรวจบัญชีรายการและสังเกต วิธีการสำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้ใช้งานในพื้นที่ศึกษาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา โดยการบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูปแบบสำรวจและแผนที่โดยประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วนคือ ลักษณะการใช้พื้นที่และกิจกรรมในพื้นที่ศึกษา, ขนาดและการกระจายตัวของพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง, กิจกรรมการใช้ที่ว่างภายในชุมชนเมือง

2) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 250 ชุด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลในแบบสอบถาม 4 ส่วน คือ

แบบสอบถามส่วนที่ 1 ศึกษาข้อมูลลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, สถานภาพสมรส, อาชีพ, และภูมิลำเนาเดิม

แบบสอบถามส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจได้แก่ อาชีพ, รายได้ และการใช้พื้นที่ว่างในเมืองเพื่อการนันทนาการ แบบสอบถามส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านสังคมได้แก่การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่,ทัศนคติกับการใช้สวนสาธารณะ,

ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

แบบสอบถามส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านกายภาพ ได้แก่ปัญหาสวนสาธารณะและที่ว่าง, ความต้องการในการใช้พื้นที่ว่างและสวนสาธารณะเพื่อการนันทนาการ

3) การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจและสังเกต, แบบสัมภาษณ์จะทำการทดลองเก็บข้อมูล (Pre-test) เพื่อทดสอบข้อมูลที่ได้ให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1) แบบสำรวจและสังเกต โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลโดยทั่วไป ส่วนที่ 2 ข้อมูลลักษณะและสภาพของพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้พื้นที่ว่างในปัจจุบัน ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อพื้นที่ว่างและสวนสาธารณะ

3.2) การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะนำมาตรวจสอบด้านความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความสมบูรณ์ และเหมาะสม

การศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมประชาคม โดยทางผู้วิจัย ใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทฤษฎี แนวคิด และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่รวบรวมมาและทฤษฎี,แนวคิด, กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้นำเสนอแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กอย่างเหมาะสมโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น

1) วิเคราะห์ผลการศึกษาโดยการเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาว

2) วิเคราะห์ผลการศึกษาโดยการเปรียบเทียบกับงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เป็นการต่อยอดผลการศึกษาและค้นพบผลการศึกษาใหม่ๆ

3) วิเคราะห์ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ปัญหาการใช้งานของสวนสาธารณะการกระจายตัวของสวนสาธารณะปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่มีความเหมาะสมในการวิจัยครั้งต่อไป

4) สรุปวิเคราะห์การสัมภาษณ์ และประชุมประชาคมแสดงความคิดเห็นทั้งในส่วนของผู้ใช้สวนสาธารณะและส่วนปกครองท้องถิ่นที่ทำการปรับปรุงให้เหมาะสมต่อชุมชนเมือง

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ในเขตพณิชยกรรมหนาแน่นในชุมชนเมืองย่านตาขาวซึ่งประกอบไปด้วย ชุมชนหนองชุมแสง ชุมชนวรศิริ ชุมชนสุนทรนันทน์ ชุมชนท่าบันได มีพื้นที่ว่างในการประกอบกิจกรรมของชุมชนน้อย โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนที่ใกล้ตลาดสด และย่านการค้า ซึ่งคนในชุมชนมักจะใช้กิจกรรมในพื้นที่ว่างในพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนหนองชุมแสงเป็นหลักและพื้นที่ว่างของสถานที่ราชการ วัด โรงเรียน สำหรับพื้นที่ชุมชนนาโต๊ะกา มีพื้นที่ว่างในการประกอบกิจกรรมอยู่จำนวนมาก โดยใช้พื้นที่ว่างของสถานที่ราชการในการใช้ประกอบกิจกรรมในชุมชนเป็นหลักและคนในชุมชนจะเดินทางไปใช้สวนสาธารณะชุมชนหนองชุมแสงซึ่งมีพื้นที่ติดกันเป็นหลัก ซึ่งกิจกรรมการใช้พื้นที่ว่างของทุกชุมชนร้อยละ 55 จะใช้เพื่อกิจกรรมการนันทนาการ และร้อยละ 45 จะใช้กิจกรรมอื่นๆ เช่น การค้าขายในตลาดนัดที่ใช้พื้นที่ว่าง ที่จัดตามช่วงเวลาตามกำหนด การมารอพักเพื่อติดต่อสถานที่ราชการ เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ว่างในแต่ละชุมชนมีลักษณะเกาะกลุ่มเป็นพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่ติดต่อกันเป็นส่วนมาก ยกเว้นชุมชนวรศิริซึ่งมีที่ว่างขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ทั่วชุมชน จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ใช้ที่ว่างสาธารณะส่วนมากเป็นเพศชาย ช่วงอายุ 55-65 ปี มีอาชีพรับราชการและพนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 20,000 บาทมีการใช้ที่ว่างเพื่อกิจกรรมนันทนาการร้อยละ 73 และมีความถี่ในการใช้เฉลี่ย 4 ครั้งต่อสัปดาห์ ซึ่งประเภทกิจกรรมที่ใช้พื้นที่ว่างร้อยละ 34 ใช้สำหรับกิจกรรมค้าขาย ร้อยละ 30 ใช้สำหรับการออกกำลังกาย และร้อยละ 23 ใช้เพื่อกิจกรรมในการพักผ่อนหย่อนใจ ผลจากการสำรวจความต้องการพื้นที่ว่างในรูปแบบสวนสาธารณะขนาดเล็กพบว่ามีความต้องการใช้ร้อยละ 85 ไม่ต้องการและมีเพียงพอยู่แล้วร้อยละ 15 ซึ่งการสำรวจในด้านสาเหตุที่ไม่เข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะพบว่าร้อยละ 35 ไม่มีเวลาติดภารกิจส่วนตัว ร้อยละ 45 การเดินทางไม่สะดวก ร้อยละ 16 ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการ และร้อยละ 4 มาจากปัญหาอื่นๆ ซึ่งความต้องการของผู้เข้าใช้ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการให้สวนสาธารณะขนาดเล็กมีคือ ร้อยละ 35 ต้องการพื้นที่ออกกำลังกาย ร้อยละ 32 ต้องการพื้นที่นั่งเล่นพักผ่อน ร้อยละ 14 ต้องการภูมิทัศน์ที่สวยงาม ร้อยละ 12 ต้องการเครื่องเล่นสนาม และร้อยละ 7 ต้องการแสงสว่าง จุดบริการน้ำดื่ม เป็นต้น จากผลการสำรวจข้างต้นพบว่าชุมชนมีความต้องการใช้พื้นที่ว่างเพื่อประกอบกิจกรรมทางสาธารณะในรูปแบบสวนสาธารณะขนาดเล็กเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนมากคนในชุมชนจะไปใช้สวนสาธารณะหนองชุมแสงซึ่งจะต้องเดินทางโดย จักรยานยนต์ รถยนต์เพื่อไปประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และมีความต้องการที่อยากให้ชุมชนมีสวนสาธารณะขนาดเล็กเพื่อเพิ่มความถี่ในการใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่นออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ และพบปะเพื่อนฝูงในย่านของชุมชนของตน ซึ่งการขาดพื้นที่สาธารณะในเขตชุมชนทำให้เกิดการใช้ที่ว่างบริเวณทางเท้า ทำให้ทางเท้าแคบลงและก่อความรบกวนต่อผู้ใช้งานสาธารณะได้ และมีการใช้พื้นที่ส่วนบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและพบปะเพื่อนๆ ตลอดจนการใช้พื้นที่เล่นของเด็กในชุมชนบนเขตถนนอันจะก่อให้เกิดอันตรายได้ และในส่วนของชุมชนนาโต๊ะกา และท่าบันไดบางส่วน คนในชุมชนเห็นว่าบริเวณรอบๆบ้านมีพื้นที่ว่างเพียงพอที่จะทำกิจกรรมและสามารถไปใช้พื้นที่ว่างทางราชการขนาดใหญ่ได้ เช่นสนามกีฬา สวนที่อยู่ในสถานที่ราชการ โรงเรียน และศาสนสถานสำหรับการทำกิจกรรมนันทนาการได้

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าคนในเขตพานิชยกรรมหนาแน่นสามารถไปใช้พื้นที่ของสถานที่ราชการในพื้นที่ได้เช่นกัน เช่นโรงเรียนบ้านย่านตาขาว ลานริมแม่น้ำ วัดและห้องสมุดประชาชนแต่พื้นที่เหล่านั้นไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นสวนสาธารณะแบบสมบูรณ์เหมือนสวนสาธารณะหนองชุมแสงได้

ผลการวิเคราะห์จากการศึกษาหาคู่ในด้านรัศมีการให้บริการพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง และขนาดของสวนสาธารณะขนาดเล็กในชุมชนเมืองแล้วพบว่าชุมชนเมืองย่านตาขาวมีพื้นที่ว่างเพียงพอต่อการให้บริการของคนในชุมชน และขนาดมีความเหมาะสมที่จะใช้ประกอบกิจกรรมสำหรับคนในชุมชนเมืองได้ แต่คนในชุมชนเมืองมีความต้องการใช้พื้นที่ว่างเพิ่มขึ้นเพื่อประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ชุมชนตนเองได้สะดวกขึ้น ซึ่งอาจจะมีปัจจัยต่างๆ เช่น วัย สภาพภูมิอากาศ ขนาดของเมือง การเข้าถึงพื้นที่ว่างระดับชุมชน การกระจายตัวที่เหมาะสม และรูปแบบการให้บริการของพื้นที่ว่างในรูปแบบสวนสาธารณะอีกด้วย ซึ่งจากการประชุมในงานย่านตาขาววันวาน ได้นำเสนอแนวทางให้ส่วนการปกครองท้องถิ่นและคนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างต่อไป

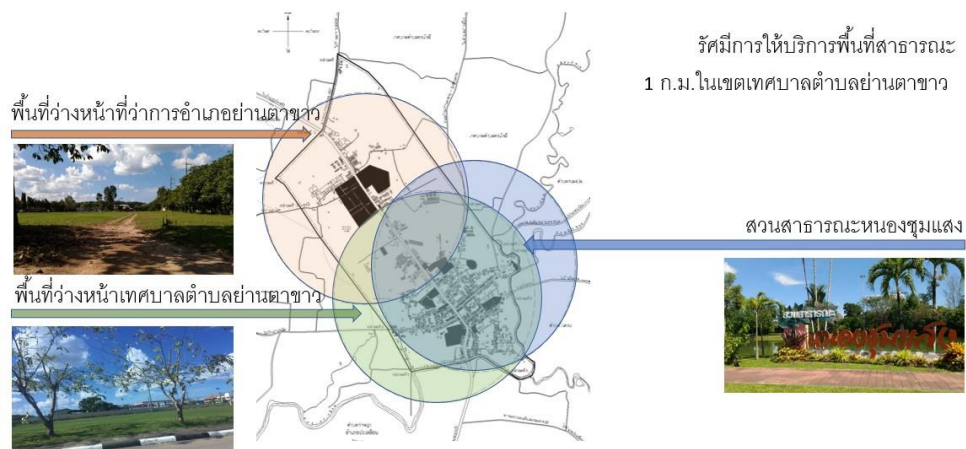
สำหรับแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างเพื่อจัดทำสวนสาธารณะขนาดเล็กในชุมชนสามารถพัฒนาได้ดังนี้

1. พัฒนาพื้นที่ว่างระหว่างอาคารที่เป็นที่รกร้างและไม่มีผู้อยู่อาศัยซึ่งพบเห็นโดยกระจายตัวอยู่ทั่วไปในชุมชน โดยขอความร่วมมือของผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการพัฒนาหรือมาตรการของรัฐในการพัฒนาพื้นที่รกร้างให้ก่อประโยชน์แก่ชุมชน

2. การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ให้สามารถใช้กิจกรรมต่าง ๆ ได้ให้เหมาะสมและตัดเทียมกับสวนสาธารณะหนองชุมแสงที่มีอยู่ เช่นลานริมแม่น้ำ พื้นที่วัด โรงเรียน ป้อมตำรวจ และตลาดซึ่งยังใช้พื้นที่ได้ไม่เต็มศักยภาพให้เกิดประโยชน์ สูงสุด ให้เข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยต่อทั้งผู้ใช้และเหมาะสมกับเจ้าของพื้นที่

3. การพัฒนาพื้นที่สวนริมถนนที่มีทางเดินกว้างในถนนสายหลักให้สมบูรณ์ ตลอดจนถนนภายในซอยย่อยที่มีศักยภาพให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีที่นั่งถาวรแข็งแรงป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดเล็ก ไฟแสงสว่าง หรือจุดบริการน้ำดื่ม หรือเส้นทางวิ่งจักรยานทางวิ่งออกกําลังกาย เชื่อมโยงเส้นทางถนนดังกล่าวอีกด้วย

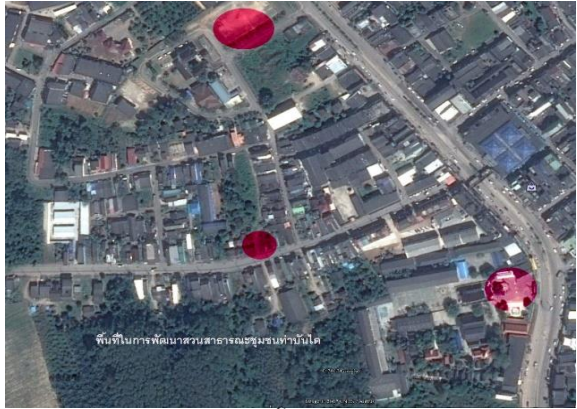
ทั้งนี้ในการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะขนาดเล็กในเขตเทศบาลเมืองย่านตาขาวนอกจากจะเป็นการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองแล้ว ยังช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จัดระเบียบทางกายภาพและสังคมให้ย่านตาขาวเป็นเมืองน่าอยู่และยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงรัศมีการให้บริการพื้นที่ว่างในชุมชนเมืองย่านตาขาว

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะใน
ใน ชุมชนท่าบันได

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะ
ชุมชนนาโต๊ะกา

ภาพที่ 4 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะใน
ชุมชนหนองชุมแสง

ภาพที่ 5 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะใน
ชุมชนวรศิริ

ภาพที่ 6 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะใน
ระหว่าง ชุมชนสุนทรนนท์
ชุมชน วรศิริ เพื่อใช้กิจกรรมนันทนาการในชุมชน

ภาพที่ 7 แสดงหุ่นจำลองในการปรับปรุงพื้นที่ว่าง
อาคารเพื่อใช้เป็นสวนสาธารณะขนาดเล็ก

ภาพที่ 8 แสดงสภาพทั่วไปของถนนวรคิรี
โดยการพัฒนาสวนริมถนนเพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์เมือง

ภาพที่ 9 แสดงการปรับปรุงสวนริมถนนวรคิรี

ภาพที่ 10 แสดงสภาพที่ว่างบนถนนสุนทรนันท

ภาพที่ 11 แสดงการปรับปรุงที่ว่างระหว่างอาคาร
ของพื้นที่ธรณีสงฆ์ริมถนนสุนทรนันทเพื่อใช้เป็นสวน
สาธารณะสำหรับกิจกรรมนันทนาการในชุมชน

กิติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโครงการชุดวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เพื่อชุมชนเข้มแข็งปี 2561 ผู้นำชุมชนนาโต๊ะกา,หนอง
ชุมแสง,วรคิรี,สุนทรนันท,ท่าบ้านไค

บรรณานุกรม

นิธิวดี ทองป่อง. (2546). “พฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ของ
สวนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น.” วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหา บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรภัทร์ ลือบุญธวัชชัย. (2552). “เครื่องมือประเมินการให้บริการสวนสาธารณะระดับชุมชนสำหรับ พื้นที่
กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

พวงเพชร ธนสิน. (2552). การเสริมสร้างภูมิทัศน์ในเทศบาลนครเชียงใหม่. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2541). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, นิลุบล คล่องเวสสะ. (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพการใช้พื้นที่ สาธารณะภายในชุมชนอยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ .

วิชุดา โคตะนนท์. (2549). “การศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่สาธารณะริมน้ำ กรณีศึกษา พื้นที่ใต้ สะพานพระราม 8 และสวนสันติชัยปราการ.” การศึกษาและวิจัยรายบุคคลมหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุธี เทศงามถ้วน. (2547). “การศึกษาที่ว่างสาธารณะกลางแจ้งที่มีการใช้ผิดและที่มีการใช้น้อยกว่าที่ได้มุ่งหมายไว้ในการออกแบบ.” วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Barthel, S., et al. 2005. History and local management of a biodiversity-rich, urban cultural land-scape. Ecology and society 10(2). <http://www.ecologyandsociety.org/vol10/iss2/art10/S> (accessed September 8, 2009).

Brennan, S. and Withgott, J. 2005. Environmental: The science behind the stories. An Francisco: Benjamin Cummings.

Clare Cooper Marcus, Carolyn Francis. (1998). PEOPLE PLACES Design Guidelines for Urban Open Space. United States of America: Van No strand Reinhold.

Environment Protection Agency. (2002). Atlantic steel redevelopment project. Retrieved February 12, 2007, from <http://www.epa.gov/Region4/oom-pah/atlanticsteel.html>

Grahn, P. and Stigsdotter, U.A. 2003. Landscape planning and stress. Urban Forestry and urban greening 2(1): 1-18.

Molnar, D.J. and Rutledge, A.J. (1986). Anatomy of a park: The Essentials of Recreation Area Planning and Design. New York: Mc Graw-Hill.

Sandstrom, U.G., Angelstam, P., and Mikusinski, G. 2006. Ecological diversity of birds in relation to the structure of urban green space. Landscape and urban planning 77(1-2) : 39-53.

UNDP (United Nations Development Programme) . 2000. World Resources 2000–2001.Elsevier Science, Amsterdam.

United Nations. 2004. World urbanization prospects: the 2003 revision. United Nations, New York.

UNFPA (United Nations Population Fund). 2007. State of world population 2007.UNFPA.

ประวัติผู้เขียนบทความ

ชื่อ-สกุล คัมภีร์ คล้ามนฤมล

ประวัติการศึกษา

- การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (การวางผังเมือง), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- ประกาศนียบัตรการบริหารการจัดการอาคารสถานที่ (Facility Management), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541

- สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต(สถาปัตยกรรม),เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, 2540
 - สถานที่ทำงาน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตตรัง
 - หมายเลขโทรศัพท์ 081-8103986
- E-mail address: capsulebox1975@gmail.com

การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน¹

Sustainable Development of Kiriwong Riverfront community

ศศิพิมพ์ อิศระวัฒนา²

E-mail: sasipim.issr@gmail.com

พรทิพย์ กิมนวน³

E-mail: Pornthip.landtect@gmail.com

บทคัดย่อภาษาไทย

การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืนเป็นโครงการงานวิชาการรับใช้สังคม (WU-Social Engagement) ซึ่งได้มีการบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ อำเภอลานสกา คนในชุมชนคีรีวง และสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ เพื่อความร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคอนกรีตอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวของคีรีวง และนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืนในหลากหลายมิติ

กระบวนการดำเนินโครงการเริ่มตั้งแต่การศึกษาแผนงาน นโยบาย ข้อเสนอและแผนพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาออกแบบพื้นที่ริมน้ำ การเก็บข้อมูลเบื้องต้นทั้งจากการสำรวจพื้นที่ด้านกายภาพและการสัมภาษณ์คนในชุมชน รวมทั้งการจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ (Site Planning and Landscape) และการจัดเวทีกิจกรรมนำเสนอแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี เพื่อการพัฒนาชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืนได้นำเอาความรู้เรื่องการวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์มาใช้ในการปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี ชุมชนคีรีวง ในการพัฒนาทางกายภาพพื้นฐานของชุมชน โดยเฉพาะการจัดระเบียบพื้นที่ชายของริมน้ำ ระบบการจัดการขยะและการจัดการเส้นทางการสัญจรริมน้ำให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนา, พื้นที่ริมน้ำ, คีรีวง, ยั่งยืน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการงานวิชาการรับใช้สังคม (WU-Social Engagement) ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากศูนย์บริการวิชาการ (The center for academic services) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

² สาขาภูมิสถาปัตยกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

³ สาขาภูมิสถาปัตยกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Sustainable Development of Kiriwong Riverfront community is a WU-Social Engagement project, which has been integrated with cooperation from several parties, for example, government organizations, Lan Saka district, people within Kiriwong community and the School of Architecture and Design, Walailak University. Such parties cooperate in participation process, in order to make a development plan and suggest solutions for tourism problems, leading to various dimensions in Kiriwong community's sustainable development.

The process of the project starts with a research on layouts, policies, proposals and development plans, as well as concepts and theories related to waterfront area designing, the initial data collection; physical site survey and community interview, along with communicational activities and comments exchange, integration with ARC 351 (Site Planning and Landscape Design) curriculum, and setting up a presentation stage for Khlong Tha Di's waterfront renovation approach, in order to persuade the community to give additional suggestions.

This project has implemented landscape planning and design knowledge to sustainably develop basic physical characters of Khlong Tha Di's waterfront area, Kiriwong community, especially in organizing waterfront area's circulation, commercial spaces and waste disposal systems to be more efficient and to achieve the true sustainable development.

Keyword: Development, Riverfront, Kiriwong, Sustainable, Participation

บทนำ

ชุมชนคีรีวง ตั้งอยู่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ของนครศรีธรรมราช ในระยะหลังคีรีวงได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ทำให้คีรีวงประสบกับปัญหาในหลากหลายมิติที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยว โดยไม่ได้มีการเตรียมการรับมือทั้งในระดับชุมชนและจังหวัดมาก่อน อาทิเช่น ปัญหาเรื่องการสัญจรที่ติดขัด โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด วันนักขัตฤกษ์และช่วงเทศกาลต่างๆ ปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอยและอากาศเป็นพิษ อันเนื่องมาจากจำนวนรถยนต์ที่ล้นไหลเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนปัญหาเรื่องความงามด้านทัศนียภาพของภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่ที่รื้อน้ำและสะพานกรมโยธาธิการ อันเป็นจุดหมายตา (Landmark) ที่สำคัญของคีรีวง

ทั้งนี้สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งมีบทบาทในการเรียนการสอนทางด้าน การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม และเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้รับการประสานเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน

ทางสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จึงเล็งเห็นว่าโครงการนี้จะ เป็นประโยชน์ร่วมกันในหลายฝ่าย จึงได้บูรณาการโครงการบริการวิชาการโครงการพัฒนาพื้นที่ที่รื้อน้ำชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน ร่วมกับรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ (Site Planning and Landscape) ของ

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์ ในภาคการศึกษาที่ 3 ปีการศึกษา 2560 นอกจากนี้โครงการยังได้มีการบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่าย ดังต่อไปนี้

- 1) จังหวัดนครศรีธรรมราชและอำเภอลานสกา เป็นเจ้าภาพร่วมในการขับเคลื่อนโครงการในภาพรวม โดยมีสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นที่ปรึกษาโครงการด้านวิชาชีพสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม การออกแบบวางผังบริเวณ
- 2) กองช่างจากสำนักงานโยธาธิการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ความร่วมมือในการอนุเคราะห์แหล่งพื้นที่สำรวจ วัดระดับพื้นที่จริง
- 3) องค์กรบริหารส่วนตำบล ตำบลกำโลน ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ เพื่อรับฟังข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายส่วนที่อยู่ในชุมชน
- 4) นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและนำเสนอผลงานการออกแบบ ผ่านการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ (Site Planning and Landscape)
- 5) ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนคีรีวงทั้ง 5 หมู่บ้าน ที่มาร่วมให้ข้อคิดเห็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่
- 6) ได้รับความอนุเคราะห์ความรู้ และที่ปรึกษาโครงการจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม โดยคุณยศพล บุญสม จากบริษัท ฉมา จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อเป็นการบริการวิชาการด้านการออกแบบและการให้คำปรึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพที่เกี่ยวกับงานด้านภูมิสถาปัตยกรรมแก่หน่วยงานและชุมชนภายในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้รับการประสานจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหากว่าพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน
2. เพื่อบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนกับรายวิชาภายในสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ (ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์) และเป็นการเรียนการสอนแบบให้นักศึกษาจะได้เรียนรู้จากโครงการจริง (Project Base Learning)
3. เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน ต่อชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกาและจังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการดำเนินโครงการ

1. การศึกษาแผนงาน นโยบาย ข้อเสนอแนะและแผนพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช การศึกษาทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาออกแบบพื้นที่ริมน้ำ รูปกิจกรรมที่ควรเกิดขึ้นในพื้นที่ริมน้ำ และแนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงการ
2. การเก็บข้อมูลเบื้องต้น
 - 2.1. การสำรวจเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนศิรีวง ตำบลท่าโลง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งได้รับการอนุเคราะห์แหล่งพื้นที่สำรวจ วัดระดับพื้นที่จริงจากกองช่างจากสำนักงานโยธาธิการ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 2.2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้คนในชุมชนเบื้องต้น โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มจากผู้ที่อยู่อาศัยโดยรอบพื้นที่ริมน้ำ คลองท่าดี ชุมชนศิรีวง ทั้งหมด 20 คน เพื่อทราบผลกระทบและปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนศิรีวง
 - 2.3. การจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน โดยได้รับความอนุเคราะห์จากคุณยศพล บุญสม บริษัท ฉมา จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรม ในการให้คำปรึกษาและร่วมลงพื้นที่ทำกิจกรรมดังกล่าว
3. การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำ คลองท่าดี เพื่อการพัฒนาชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน
 - 3.1. การนำข้อมูลจากการรับฟังและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืนมาสรุป และจำกัดขอบเขตพื้นที่ดำเนินการในการลงสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อให้ศึกษานำไปพัฒนาต่อเป็นการออกแบบเป็นแบบร่างในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์
 - 3.2. นักศึกษาและคณาจารย์ร่วมดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและออกแบบ (Site Selection) และ การวิเคราะห์สภาพพื้นที่โครงการ เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis) ตลอดจนพัฒนาแบบร่างการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำ คลองท่าดี โดยใช้เวลาในการดำเนินการ 10 สัปดาห์ของภาคเรียนที่ 3/2560 และนักศึกษาแต่ละกลุ่มจัดทำแบบพร้อมหุ่นจำลองสำหรับนำเสนอต่อชุมชนศิรีวง
 - 3.3. การจัดทำเวทีกิจกรรมนำเสนอแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำ คลองท่าดี เพื่อการพัฒนาชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน ในวันศุกร์ที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2561 โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม
4. การนำข้อเสนอแนะที่ได้จากคนในชุมชนมาปรับแก้และจัดทำเล่มเสนอต่ออำเภอลานสกา เพื่อคัดเลือกแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ เพื่อนำเสนอต่อจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาพื้นที่ชุมชนคิริวงอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ทั้งเชิงแผน นโยบาย ตลอดจนทฤษฎีการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ริมน้ำ เพื่อทำให้เกิดการออกแบบและจัดการพื้นที่ริมน้ำให้เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งทำกิจกรรมของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1. แผนและนโยบายพัฒนา

1.1 แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564) จังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “นครแห่งอารยธรรม น่ายู่นาเที่ยว การเกษตรและอุตสาหกรรมยั่งยืน” ทั้งได้มีการขยายความของคำนิยาม “น่ายู่นาเที่ยว” ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาเมืองที่มุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ การบริหารจัดการพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและเป็นเมืองแห่งท่องเที่ยวที่อบอุ่น โดยมีเป้าประสงค์ ที่ต้องการทำให้เกิดการพัฒนาจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2559)

1.2 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2560 – 2564

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราชในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนคิริวงนั้นได้มีการรวบรวมข้อมูล หลักการนโยบายสำคัญของแผนยุทธศาสตร์จังหวัด กฎหมาย และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนคิริวง ซึ่งเกี่ยวข้องกับ 1 ใน 3 ของยุทธศาสตร์หลัก นั่นคือ การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้รูปแบบของกลยุทธ์ 1) การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้วยการเพิ่ม ประสิทธิภาพเส้นทาง สู่แหล่งท่องเที่ยวบ้านคิริวง 2) การพัฒนาเส้นทางจักรยานในชุมชนคิริวง ยั่งยืน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2559)

2. ทฤษฎี แนวคิดการออกแบบพื้นที่ริมน้ำ

ชุมชนคิริวง เป็นหมู่บ้านผูกพันกับใช้พื้นที่น้ำและพื้นที่ริมน้ำ ฉะนั้นการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ โดย ฐาปนา บุญประเวศ, (2555) ได้กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำถือเป็นการพัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมืองซึ่งมีบริเวณติดกับทะเลสาบ หรือแม่น้ำ เป็นการพัฒนาเพื่อเน้นกิจกรรมเชิงนันทนาการเป็นหลัก ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเอกลักษณ์และทัศนียภาพที่ดีแก่การพัฒนาพื้นที่ ทั้งนี้พื้นที่ริมน้ำควรมีองค์ประกอบของกิจกรรมที่มีความหลากหลายชุมชนสามารถเข้ามาใช้งานได้ เช่น เชิงนันทนาการ เชิงท่องเที่ยว เชิงการค้า โดยในการพัฒนาทั้งหมดต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงระหว่างเมือง ชุมชนและพื้นที่ริมน้ำ โดยการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำต้องคำนึงถึงปัจจัย ดังนี้

- 1) การออกแบบปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำในพื้นที่ของชุมชนเดิม ต้องมีความเชื่อมโยงทางด้านวิถีชีวิต และมีเอกลักษณ์ของกิจกรรมที่สอดคล้อง และเป็นแหล่งเชื่อมโยงคนในชุมชนจะทำให้พื้นที่ประสบความสำเร็จ
- 2) การสร้างพื้นที่ใช้งานแต่ละส่วนในพื้นที่ริมน้ำ ให้มีกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่เจาะเฉพาะกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง
- 3) การเชื่อมโยงพื้นที่ เพื่อเชื่อมพื้นที่กิจกรรมย่อยด้วยการเข้าถึงจากการสัญจรที่หลากหลาย
- 4) การเข้าถึงพื้นที่ สามารถเข้าถึงได้สะดวกจากการสัญจรทางบกภายในและทางน้ำภายในชุมชน
- 5) การใช้ประโยชน์จากอาคารโดยรอบ ต้องมีส่งเสริมหรือการพัฒนาที่ตอบรับการใช้กิจกรรมริมน้ำ
- 6) มีเส้นทางภายในพื้นที่ที่หลากหลาย

รูปแบบ เช่น ทางเท้า จักรยาน ทางเดิน โดยไม่ถูกรบกวนจากการสัญจรโดยรถยนต์ 7) คุณภาพพื้นที่ ที่สามารถใช้งานได้ตลอดเวลาที่มีส่วนที่กันแดด กันฝนได้

3. ทฤษฎี แนวคิดรูปแบบกิจกรรมพื้นที่ริมน้ำ

Gehl (1987) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลางแจ้งในพื้นที่สาธารณะแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. กิจกรรมจำเป็น เป็นลักษณะกิจกรรมบังคับให้ต้องทำภายใต้ทุกภาวะ (กิจวัตร) เช่น การสัญจรผ่านเพื่อไปทำกิจวัตร การพักผ่อนพักผ่อนผู้คน ฯลฯ 2. กิจกรรมทางเลือก เป็นลักษณะกิจกรรมที่เกิดจากความพึงพอใจที่จะมีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่าจะเลือกทำกิจกรรมในรูปแบบใด เช่น ออกกำลังกาย นันทนาการ ฯลฯ 3. กิจกรรมเชิงสังคม เป็นลักษณะกิจกรรมที่ต้องมีบุคคลอื่นร่วมทำกิจกรรมอยู่ด้วยและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานมากที่สุด เช่น การพบปะ พูดคุยกับคนรู้จัก หรือคนแปลกหน้า การนั่งมองผู้คน ฯลฯ

จามรี อารยะนิมิตสกุล, (2527) อ้างถึงใน ธัญภัทร ชื่นศิริ, (2558) ได้แบ่งรูปแบบกิจกรรมออกเป็น 6 ประเภท ในการสร้างความหลากหลายต่อการใช้งานพื้นที่ริมน้ำที่แตกต่างตามสภาพชุมชน โดย 1) กิจกรรมเพื่อพาณิชยกรรม 2) กิจกรรมเพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคม 3) กิจกรรมเพื่อนันทนาการ 4) กิจกรรมเพื่อทางศาสนาหรือเทศกาล 5) กิจกรรมเพื่อเน้นเอกลักษณ์ของอาคารที่สำคัญในพื้นที่ 6) กิจกรรมเพื่อประโยชน์ด้านมุมมอง

4. ทฤษฎี แนวคิดการมีส่วนร่วมชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) ที่ชุมชนมีเป้าหมาย โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในด้าน การร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และดำเนินการพัฒนา โดย อรทัย ก๊กผล, (2556) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลักที่ควรคำนึงที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ คือ 1) การรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ (Starting Early) 2) ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ (Stakeholders) 3) ความจริงใจ (Sincerity) 4) ความเหมาะสม (Suitability)

5. ข้อมูลพื้นฐานของคีรีวง

ชุมชนคีรีวง ตั้งอยู่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ บ้านคีรีวง บ้านคีรีทอง บ้านขุนคีรีและบ้านคีรีธรรม เฉพาะบ้านคีรีวง มีพื้นที่ ประมาณ 2,569 ไร่ โกล่เขตพื้นที่อุทยานเทือกเขานครศรีธรรมราชและมีต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสายไหลผ่านพื้นที่ชุมชน ได้แก่ คลองท่าหา คลองท่าดี

ภาพที่ 1 คลองท่าดี ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เดิมชุมชนนี้มีชื่อว่า "บ้านขุนน้ำ" เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ใกล้ต้นน้ำจากยอดเขาหลวง ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อ "บ้านคีรีวง" หมายถึง หมู่บ้านที่อยู่ในวงล้อมของภูเขา เนื่องจากความพิเศษด้านภูมิศาสตร์โดยตั้งอยู่บนพื้นที่ราบแอ่งกระทะซึ่งรายล้อมไปด้วยภูเขาสูง และมีลำธารไหลทอดผ่านกลางหมู่บ้านตลอดแนว ชาวบ้านคีรีวงในอดีตพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่โดยทำสวนผลไม้เป็นหลักเช่นเดียวกับในปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า "สวนสมรม" อัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวงคือ วิถีชาวคีรีวงซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และภูมิปัญญาแบบชาวบ้านและการพึ่งพิงธรรมชาติ ทั้งด้านอาหาร อาชีพ ฯลฯ

กระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน

1. การจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน

กิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนี้ได้มีการเข้าร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากทั้งภาครัฐ ได้แก่ อบต.ตำบลกำโลน กลุ่มผู้นำชุมชน ตำรวจจราจรในพื้นที่ เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน เจ้าหน้าที่กองช่าง อบต. และ สำนักงานโยธาจังหวัดนครศรีธรรมราช ภาคเอกชน เช่น เจ้าของร้านค้า ร้านอาหาร เจ้าของที่พักบรรยากาศเชิงท่องเที่ยว (Resort/Homestay) เจ้าของกิจการอื่นๆในพื้นที่คีรีวง ตลอดจนกลุ่มชาวบ้าน เกษตรกร และกลุ่มผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยการจัดกิจกรรมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมโครงการกว่า 70 คน

ภาพที่ 2 แสดงกิจกรรมเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม

การจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน ได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ความคิดเห็นออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 20 คน โดยในแต่ละกลุ่มมีผู้ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ค้าขาย ผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น เจ้าของ/ผู้ประกอบการที่พักเชิงบรรยากาศท้องถิ่น (Resort/ Homestay) และ ผู้ที่มาจากภาคส่วนราชการในพื้นที่ศิรีวง ร่วมกันตอบคำถาม แสดงความคิดเห็นในประเด็นหลัก 3 ประเด็นคือ คนศิรีวงมองว่าอะไรคือศักยภาพของชุมชน (ข้อดีของศิรีวง) คนศิรีวงมองว่าปัญหาของชุมชนมีอะไรบ้าง (ข้อเสียของศิรีวง) และคนศิรีวงมองภาพชุมชนศิรีวงในอนาคต 10 ปี ข้างหน้าอย่างไร สามารถสรุปรวบรวมข้อคิดเห็นจากคนในชุมชน ได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

คนศิรีวงมองว่าอะไรคือศักยภาพของชุมชน

1. วิถีชีวิตดี ทั้งเรื่องของความเป็นอยู่ รายได้จากการประกอบอาชีพ รวมถึงประเพณี วัฒนธรรม
2. ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ เช่น คลองท่าหา และคลองท่าดี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีธรรมชาติที่สวยงาม เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่เขาหลวง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีอากาศดีบริสุทธิ์ตลอดทั้งปี
3. ท่าเลที่ตั้งเหมาะสม โดยเฉพาะในการประกอบอาชีพ ซึ่งไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น และคนในพื้นที่มีความภูมิใจในการได้ทำงานในบ้านเกิด
4. มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญหลายจุดที่สามารถเป็นจุดหมายตา (Landmark) ของศิรีวง ได้แก่ คลองท่าหา สะพานกรมโยธา สะพานแขวน และที่สำคัญคือ ธรรมชาติที่สวยงาม
5. ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ความสามัคคีของชาวบ้านในการร่วมกันทำกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ
6. “คนดีศิรีวง” คนศิรีวงดูแลกันเองและดูแลแขก นักท่องเที่ยวแบบญาติมิตรเกิดความ ใกล้ชิดเชื่อมโยงกัน

คนศิรีวงมองว่าปัญหาของชุมชนมีอะไรบ้าง (ข้อเสียของศิรีวง)

1. ระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่มีประสิทธิภาพ
2. ปัญหาการคมนาคมในพื้นที่ โดยเกิดปัญหาการจราจรติดขัดขึ้นอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น
 - การวางบ้านติดกัน (ไม่มีการวางผังหมู่บ้าน) ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการสัญจร
 - การจอดรถยนต์ไว้บนถนนสาธารณะ เพราะไม่สามารถนำเข้ามาจอดในพื้นที่บ้านตัวเองได้ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด กีดขวางทางสัญจร และอาจจะนำไปสู่การก่อให้เกิดความอึดอัดใจ หรือความขัดแย้งที่ตามมาได้
 - ปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พารถยนต์ส่วนตัวเข้ามาในศิรีวง ซึ่งทำให้ปัจจุบันเกิดการจราจรติดขัดในพื้นที่ชุมชนในวันธรรมดา โดยเฉพาะในวันหยุดเทศกาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนเอง นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความรำคาญใจ ความอึดอัด และเกิดปัญหามลภาวะทางอากาศ ตลอดจนกีดขวางการส่งผลผลิตของเกษตรกรชาวศิรีวงที่ออกไปขายยังพื้นที่ภายนอก
3. ปัญหาการขยายตัวของชุมชน ซึ่งเกิดจากการที่ประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นแต่ขนาดพื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำมาหากิน หรือพื้นที่เกษตรเท่าเดิม

4. ปัญหาการจัดการน้ำ มีการดึงน้ำจากคลองสาธารณะไปใช้ส่วนตัว ทำให้มีปัญหาหน้าน้อยในช่วงปลายน้ำ
5. ปัญหาการจัดการขยะ โดยขยะส่วนใหญ่จะมาจาก 3 ส่วนหลัก ๆ คือ ขยะจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเข้า-เย็นกลับ ซึ่งเป็นกลุ่มที่สร้างขยะมากที่สุด ขยะจากที่พัก รีสอร์ท โฮมสเตย์ และขยะจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักค้างคืนหรือกางเต็นท์ ทั้งนี้ปัญหาขยะที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะช่วงเทศกาลจะมีขยะเยอะเป็นพิเศษ “คนไปถึงบริเวณไหน บริเวณนั้นจะมีขยะ”

คนศิริวงมอภาพชุมชนศิริวงในอนาคต 10 ปี ช่างหน้าอย่างไร

1. การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากเดิม เกิดมูลค่าจากการท่องเที่ยวมากขึ้น และทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นมากมายในอนาคต เช่น ที่พักบรรยากาศเชิงท้องถิ่น (Homestay) รีสอร์ท (Resort) โรงแรม (Hotel) เป็นต้น นำไปสู่ปัญหาการครอบครอง ซ้ำขายที่ดินให้แก่คนนอกพื้นที่หรือนายทุน เข้ามาทำธุรกิจหาผลประโยชน์
2. ชุมชนเสื่อมโทรมลง วิถีชีวิตของคนในชุมชนหายไป เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่เพิ่มจำนวนขึ้น ซึ่งทำลายสภาพอันดีของชุมชนศิริวง ทั้งในเรื่องของธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม “ความเป็นศิริวงจะหายไป”
3. ผู้ประกอบการที่ผลิตผลิตภัณฑ์จะมีกลุ่มลูกค้าที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติและในระดับโลก รวมถึงกลุ่มคนที่นิยมผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น

จากข้อคิดเห็นจากคนในชุมชนที่ได้จากการจัดทำเวทีกิจกรรมพูดคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน นำไปสู่การจำกัดขอบเขตพื้นที่ที่ดำเนินการในการลงสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อศึกษาและหาแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน ให้เป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชนต่อโครงการทางกายภาพ โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณตลิ่งทั้ง 2 ฝั่งของคลองท่าดี ให้มีความสวยงาม ร่มรื่นและยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของศิริวง และมีจุดถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว
2. จัดหาพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้มีซุ้มขายของ/ร้านอาหาร ประมาณ 76 ร้าน (จำนวนตามร้านเดิมที่ถูกสั่งรื้อถอน)
3. พื้นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งรถยนต์ / รถทัวร์ / รถจักรยานยนต์
4. มีพื้นที่บริการ/ห้องน้ำ-ห้องส้วม สำหรับนักท่องเที่ยว
5. มีพื้นที่ทางเดินริมน้ำและทางจักรยาน รวมถึงปรับปรุงพื้นผิวเส้นทางสัญจร แก้ปัญหาการจราจรที่ติดขัด รวมถึงระบบป้ายต่างๆในพื้นที่

ภาพที่ 3 แสดงกิจกรรมเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2560

2. การจัดกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน

ทางสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ ได้มอบหมายให้คณาจารย์และนักศึกษาชั้นปีที่ 3 เข้าไปมีส่วนร่วมและนำเสนอผลงานการออกแบบ ผ่านการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ (Site Planning and Landscape) ในโครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน (ปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำ) โดยวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำชุมชนศิรีวง เพื่อให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในอนาคตในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว การจัดระเบียบชุมชน การจัดระบบการจราจรในชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ขอบเขตของพื้นที่โครงการในการวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์คือ พื้นที่ริมน้ำตลอดทั้ง 2 ฝั่งของคลองท่าดี เป็นระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร เริ่มตั้งแต่จุดทางเข้าชุมชนศิรีวง (สะพานกรมโยธาธิการ) ซึ่งเดิมพื้นที่ริมน้ำทั้ง 2 ฝั่งของคลองท่าดี เป็นพื้นที่ที่ได้มีการจับจองเป็นพื้นที่สร้างชุมชนของ ซึ่งในปัจจุบัน (ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560) ได้มีคำสั่งรื้อถอนชุมชนของริมน้ำออกไปเรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 4 แสดงขอบเขตพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน (ปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำ คลองท่าดี)

ภายหลังจากการลงสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบและคณาจารย์ในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ ซึ่งได้ร่วมดำเนินการทำ พื้นที่ศึกษาและออกแบบ (Site Selection) และ การวิเคราะห์สภาพพื้นที่โครงการ (SWOT Analysis) ตลอดจนพัฒนาแบบร่างในการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี นักศึกษาแต่ละกลุ่มจึงได้จัดทำแบบนำเสนอพร้อมหุ่นจำลองสำหรับนำเสนอแนวทางการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำคลองท่าดีเพื่อการพัฒนาชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืนต่อชุมชนคีรีวง โดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ณ ศูนย์การท่องเที่ยวคีรีวง ในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2561

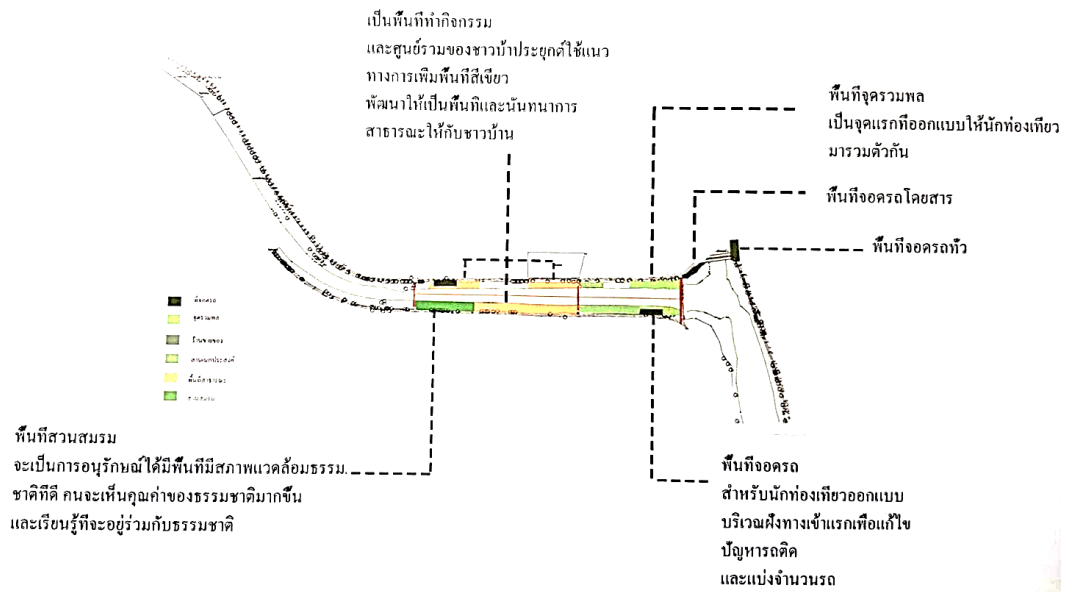
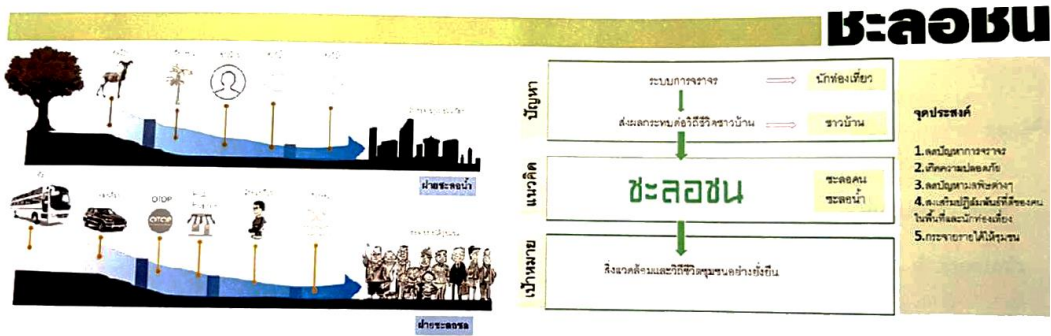

ภาพที่ 5 แสดงกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2561

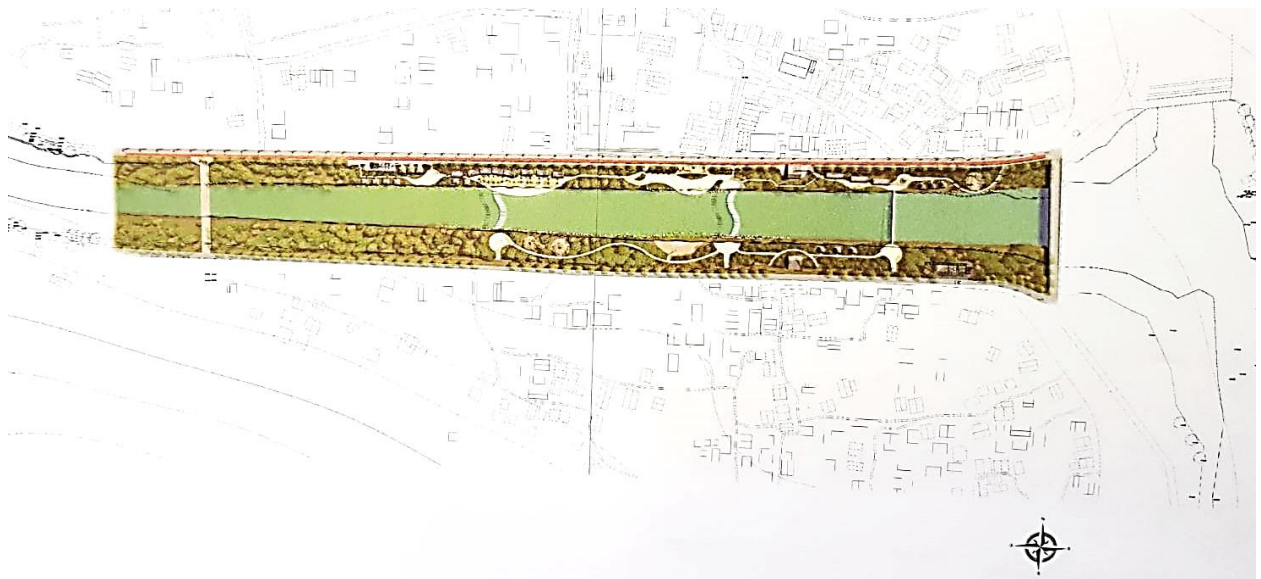

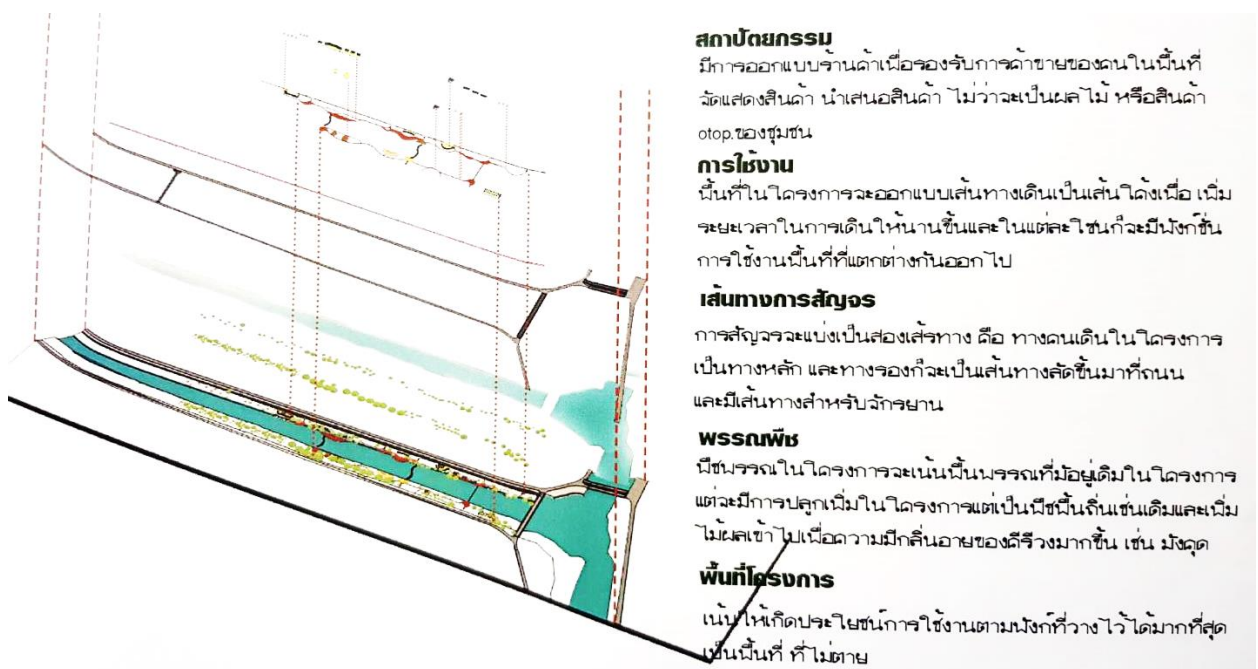
ภาพที่ 6 แสดงกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2561

ตัวอย่างผลงานการออกแบบของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบที่ได้ นำเสนอเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวความคิด “ชะลอน้ำ” ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากฝายชะลอน้ำป่าที่ทำหน้าที่ชะลอน้ำในขณะเดียวกันน้ำที่กักเก็บไว้ก็ให้ประโยชน์แก่ ชาวบ้านชาวสวนเพื่อการอุปโภคบริโภค แนวความคิดชะลอน้ำ หมายถึง การชะลอน้ำและชะลอน้ำผู้คนที่เข้ามา ท้องเที่ยวยังชุมชนศิรีวง เพื่อลดปัญหาจราจรและมลพิษ พร้อมทั้งสร้างกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ที่ดีของคนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ตลอดจนการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน

ภาพที่ 7 แสดงผลงานการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน แนวความคิด “ชะลอน”

ภาพที่ 8 แสดงผลงานการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน แนวความคิด “ชะลอน้ำ”

“ชะลอน้ำ” นำเสนอการออกแบบพื้นที่การสร้างชีวิตและการอยู่อาศัยร่วมกันของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยการออกแบบเน้นการแบ่งปันการใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตพื้นถิ่นและนักท่องเที่ยวและถือเป็นลานอเนกประสงค์สำหรับรวมพลและทำกิจกรรมชุมชน นอกจากนี้ยังออกแบบพื้นที่ศาลาริมน้ำ สำหรับนั่งพักผ่อนของคนในชุมชน และจุดนัดพบ ที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 9 แสดงผลงานการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิริวงอย่างยั่งยืน แนวความคิด “ชะลอน้ำ”

จากการจัดกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน สามารถสรุปประเด็นความคิดเห็นที่สำคัญต่อการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวงคือ ความเป็นธรรมชาติและความเข้มแข็งของชุมชน ในการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมน้ำจึงควรคำนึงถึงกิจกรรมที่สัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ธรรมชาติ เช่น ทางเดินริมน้ำ ธรรมชาติ พื้นที่ออกกำลังกาย พื้นที่จัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มากกว่าพื้นที่ร้านค้าและพื้นที่จอดรถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ควรเน้นด้านการท่องเที่ยวมากเกินไป จนทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนถูกทำลาย
2. การแก้ไขปัญหาการจราจรและพื้นที่จอดรถ ควรกระจายพื้นที่จอดรถไปยังชุมชนโดยรอบและพื้นที่ใกล้เคียงก่อนเข้ามายังชุมชนคีรีวง เพื่อเป็นการกระจายรายได้ไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ และใช้ระบบขนส่งสาธารณะหรือรถสองแถวในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่คีรีวง ช่วยลดปัญหาการจราจรติดขัดและลดปัญหามลพิษทางอากาศของคีรีวง
3. การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ริมน้ำควรคำนึงถึงภัยธรรมชาติและอุทกภัยที่อาจเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงการออกแบบให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ และป้องกันการเกิดภัยพิบัติ เช่น น้ำป่าไหลหลาก การกัดเซาะพังทลายของตลิ่งริมน้ำ เป็นต้น
4. วัสดุและพืชพันธุ์ที่ใช้ในการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมน้ำควรเป็นพืชพื้นถิ่น หรือวัสดุที่สอดคล้องกับชุมชน เพื่อแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคีรีวง

ภาพที่ 10 แสดงกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่ริมน้ำเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคีรีวงอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2560

การจัดกิจกรรมเวทีเสนอแนวทางการออกแบบในครั้งนี้ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ อำเภอลานสกา ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนศิรีวง และคนในชุมชนศิรีวง มีความสนใจและใส่ใจในการพัฒนาทางกายภาพพื้นฐานของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี ด้านการจัดระเบียบพื้นที่ชายของริมน้ำ ระบบการจัดการขยะและการจัดการเส้นทางการสัญจรริมน้ำให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืนได้นำเอาความรู้เรื่องการวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์มาใช้ในการปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำคลองท่าดี ชุมชนศิรีวง นอกจากนี้ยังบูรณาการนำองค์ความรู้เรื่องพืชพรรณพื้นถิ่นริมน้ำเข้ามาใช้ในงานด้วย และที่สำคัญที่สุดคือองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากชุมชนที่คนในพื้นที่ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและนำเสนอให้สมาชิกในโครงการตั้งแต่ในกิจกรรมเวทีรับฟังความคิดเห็น ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการประสานความรู้ความเชี่ยวชาญ จากทั้งองค์ความรู้ด้านวิชาการจากสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ ตลอดจนองค์ความรู้จากชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

โครงการบริการวิชาการในครั้งนี้มีการคาดการณ์ว่าอย่างน้อยที่สุด โครงการนี้จะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเกิดความกระตือรือร้นในการร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยตนเองในชุมชน และจากการที่โครงการได้เปิดเวทีกิจกรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพื้นที่การสื่อสารระหว่างคนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐ เอกชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนขับเคลื่อนไปได้ไกลและไปในทิศทางที่ยั่งยืน และเมื่อทางโครงการได้นำเสนอแนวทางการออกแบบแล้วนั้น ทางโครงการได้คาดว่าทางผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจในพื้นที่ จะได้ร่วมกันเลือก พัฒนาแบบ และนำไปใช้จริงต่อไปได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชุมชนศิรีวงอย่างยั่งยืนนั้นได้มีการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนในรายวิชา ARC 351 การวางผังบริเวณและออกแบบภูมิทัศน์ (Site Planning and Landscape) ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ ซึ่งอยู่ในระยะเวลาการดำเนินการของภาคการศึกษาที่ 3 ของปีการศึกษา 2560 ทำให้การจัดเวทีกิจกรรมที่มีการดำเนินการร่วมกับชุมชน มักจัดขึ้นในช่วงเวลาที่เป็นวันหยุด (จันทร์ – ศุกร์) ส่งผลให้คนในชุมชนบางส่วนไม่สะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรม จึงได้มีการให้ความคิดเห็นว่า หากมีการจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวขึ้น ควรดำเนินการในวันหยุดเสาร์อาทิตย์มากกว่า เพื่อความสะดวกและคล่องตัวในการเดินทางมาทำกิจกรรมของชาวบ้านและคนในชุมชนทั้งหลาย นอกจากนี้คนในชุมชนได้เสนอให้มีการเพิ่มระยะเวลาในการจัดการนำเสนอผลงานทั้งที่เป็นแผ่นกระดาษและที่เป็นหุ่นจำลอง (Model) โดยจัดแสดงไว้ในรูปแบบนิทรรศการ (Exhibition) ในพื้นที่ชุมชนอย่างน้อยประมาณ 1 อาทิตย์ เพื่อให้ชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนร่วมในชุมชนอื่นๆ ได้มาดูผลงานและมีเวลาพิจารณาเพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

- Gehl, J. (1987). **Life Between Buildings**. New York: Van Nostrand Reinhold Company Inc.
- ธัญภัทร ชื่นศิริรัฐ. (2558). “แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างบริเวณพื้นที่ริมน้ำ: กรณีศึกษาพื้นที่ริมต้นแม่น้ำเจ้าพระยาอำเภอมืองนครสุวรรณคีจังหวัดนครสวรรค์”. ปรินญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2559) สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562, จาก https://nakhonsi.mots.go.th/download/article/article_20180417122040.pdf

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2559) สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://www.nakhonsithammarat.go.th/web_52/datacenter/detail.php?news_id=1020309

อรทัย ก๊กผล. (2556). **การบริหารปกครองสาธารณะ: การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต, 98-100.

บทความฉบับเต็มกลุ่ม 2

การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์

กระบวนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยด

ตราออร์กานะ¹

Packaging Design and Development Procedures for Organeh Brand - Processed Food Products from Sang Yod Brown Rice

ดวงรัก รัตนพันธุ์²

E-mail: tuang.rak.vej@gmail.com

บทคัดย่อ

การออกแบบบรรจุภัณฑ์ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์ร่วมกัน กับบริษัท ไอละมุน จำกัด และผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยด ได้แก่ โจ๊กกึ่งสำเร็จรูปและพัฟฟ์ข้าวกล้องงอก ภายใต้บริบทของ บริษัท ไอละมุน จำกัด เริ่มต้นจากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ เพื่อหาแนวทางในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ วางแผนการดำเนินงานควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานตามแผนงาน ติดตามและประเมินผล

แนวทางในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ คือ ใช้รูปทรง ขนาด ของกล่องบรรจุภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม เพื่อลดต้นทุนการผลิต ใช้รูปภาพประกอบจากผลิตภัณฑ์จริง เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ เน้นผู้บริโภคไปยังกลุ่มคนรักสุขภาพ ผลงานการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในครั้งนี้ ผู้ประกอบการสามารถผลิตและจัดจำหน่ายได้ในเชิงพาณิชย์ และสามารถต่อยอดรูปแบบบรรจุภัณฑ์ในผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปชนิดอื่นๆ ภายใต้ตราออร์กานะ

Abstract

This packaging design project aims to develop processed products from Sang Yod brown rice such as instant congee and germinated brown rice puff under Ilamoon Company Limited. The study started from an analysis of problems and needs in order to create guidelines for packaging design and development, planning along with operation, monitoring and evaluation.

The result of this study shows that the package design and development should make use of the shapes and sizes of the current packages to reduce production costs, use of real food picture to be part of the graphic design on the package and focus on people who have health-oriented lifestyle to be the target group. With this designed work, the entrepreneur can produce

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากการบริการวิชาการของโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด กิจกรรมการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 10 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ปีงบประมาณ 2561

² อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

and distribute the products in commercial markets and can also develop the packages for other processed food products under the Organeh brand.

บทนำ

ข้าวถือเป็นอาหารหลักของคนไทย ซึ่งมีอยู่หลากหลายสายพันธุ์ตามแต่ละภาคของประเทศ ปัจจุบันข้าวไม่เพียงให้พลังงานแต่ยังช่วยบำรุงรักษาสุขภาพอีกด้วย หนึ่งในบรรดาพันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพคือ ข้าวสังข์หยด ซึ่งมีถิ่นกำเนิดทางภาคใต้ของไทย ข้าวสังข์หยดเป็นข้าวพันธุ์ไทยแท้ที่มีมานานร้อยปี ปลูกได้ผลดีในจังหวัดพัทลุง ในปี 2543 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีรับสั่งให้ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงปลูกข้าวสังข์หยด ต่อมาในวันที่ 24 กันยายน 2546 ทางศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงได้นำข้าวสังข์หยดมาถวายแด่พระองค์ และหลังจากนั้นพระองค์ก็ทรงให้นำปลูกเพื่อขยายพันธุ์เพิ่ม โดยได้มีการนำผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยดไปออกจำหน่ายตามงานแสดงสินค้าต่างๆ หรือศูนย์ศิลปาชีพ ฯลฯ ทำให้เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ในปี 2549 ข้าวสังข์หยดถูกประกาศให้เป็นสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ ข้าว GI (Geographical Indications) โดยกรมการค้า และกรมวิชาการเกษตร ให้ชื่อเรียกว่า “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นข้าว GI พันธุ์แรกของประเทศไทย เชื่อกันว่าที่ได้ชื่อว่าข้าวสังข์หยด เพราะเพี้ยนมาจากการสังข์หยด นั่นคือ ข้าวชนิดนี้ร้อยจนหยุดรับประทานไม่ได้ มีคุณค่าทางโภชนาการมากมาย มีกากใย โปรตีน ฟอสฟอรัส ธาตุเหล็ก แกมมาออโรซานอล กาบา แอนติออกซิแดนท์ป้องกันมะเร็ง ช่วยชะลอความแก่ ป้องกันความจำเสื่อม บำรุงโลหิต โรคหัวใจ และเพราะมีกากใยสูงจึงดีต่อระบบขับถ่ายและลำไส้ (กรมการค้าและกรมวิชาการเกษตร ,2560)

ผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือที่ผ่านมาเรียกว่าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ One Tambon One Product (OTOP) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกำเนิดมาจากชุมชน โดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆ ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ภาครัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทุ่มเทส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ่านหลายมาตรการ ตั้งแต่การสร้างผู้นำเครือข่ายระดับอำเภอและจังหวัดครอบคลุมทุกพื้นที่ สร้างตราของสินค้า (Brand) ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ (สุมิตรา ศรีวิบูลย์ ,2554)

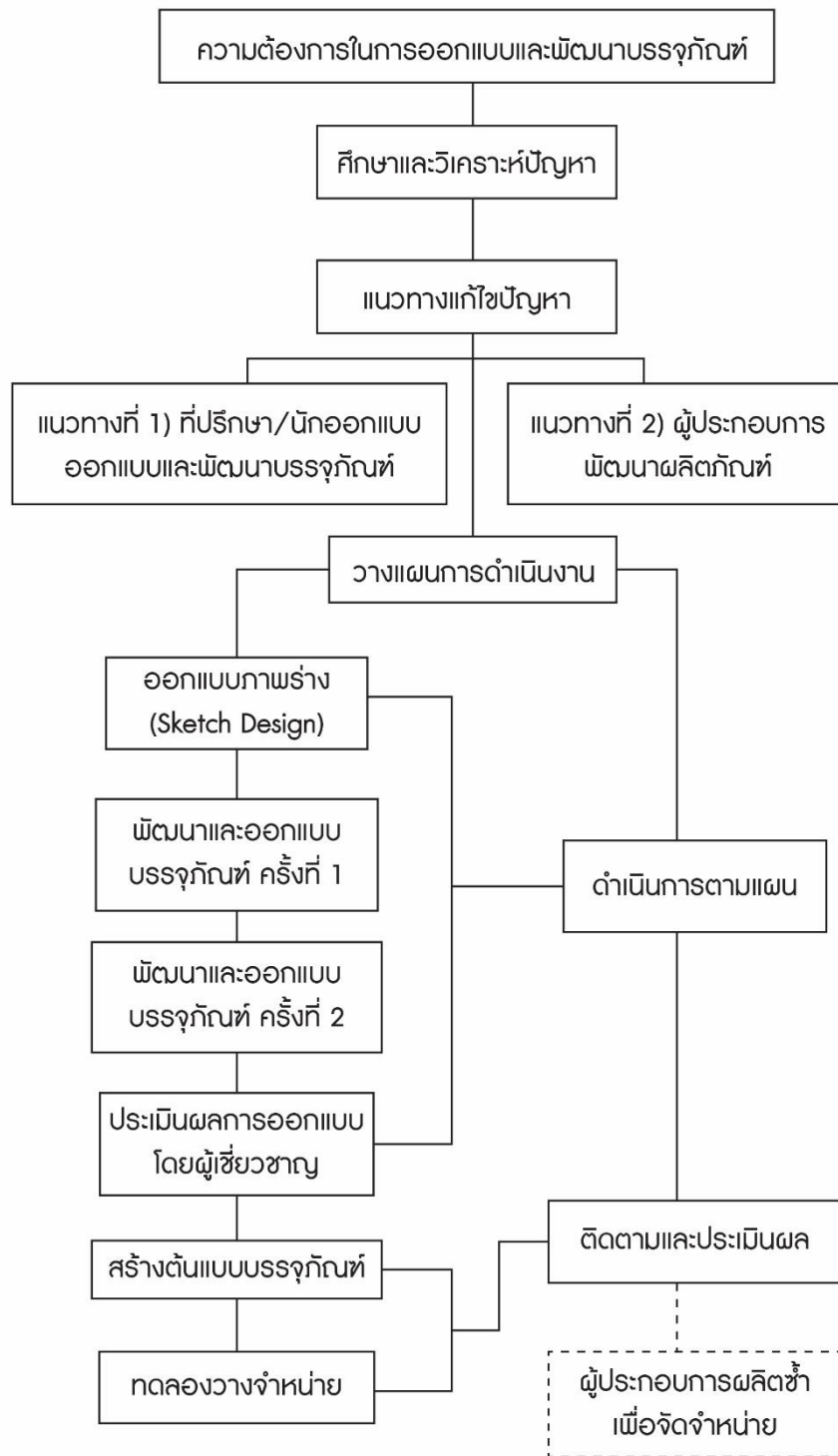
ดังนั้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการค้าและบริการในฐานะของสิ่งของที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่การขนส่งสินค้า โดยทำหน้าที่ขั้นพื้นฐานอันดับแรกคือ ปกป้อง ค้ำครองสินค้าให้ปลอดภัยจากความเสียหาย อันเนื่องมาจากการกระทบกระเทือนและป้องกันสิ่งปนเปื้อนที่ไม่พึงประสงค์ ที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการขนส่งสินค้าผลิตภัณฑ์จากโรงงานผลิตไปจนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค ซึ่งบทบาทนี้ก็มีผลทำให้รูปแบบของบรรจุภัณฑ์ มีการพัฒนาขึ้นรองรับ มีการออกแบบภาชนะบรรจุแบบปิด เช่น ถังไม้ (Barrel) การรู้จักปิดผนึกบรรจุภัณฑ์ (Container Closure) เช่น ฝาจุกปิดขวด (Bottle Plug Seals) เป็นต้น (ดวงรัก รัตนพันธุ์ ,2560:12)

บริษัท โอละมุน จำกัด ตั้งอยู่ อ.เมือง จ.พัทลุง เป็นผู้ผลิตอาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยด ภายใต้ตราออร์แกนิก เริ่มต้นด้วยการเล็งเห็นถึงความสำคัญของข้าวพื้นถิ่นที่ขึ้นชื่อและมีจำนวนมาก จึงคิดค้นวิธีแปรรูปข้าวสังข์หยด ข้าวกล้องหอมมะลิ ให้เป็นเหมือนขนมขบเคี้ยวแต่ยังคงคุณค่าทางโภชนาการไว้ครบถ้วน โดยกลุ่มเป้าหมายเดิม คือ เด็กอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป และได้รับการตอบรับค่อนข้างดีในตลาดประเภทสินค้าแม่และเด็ก ดังนั้นผู้ประกอบการมีความต้องการที่จะขยายตลาดให้กว้างขึ้นไปยังกลุ่มคนรักสุขภาพ จึงมีแนวคิดร่วมกันกับที่ปรึกษาและทีมนักออกแบบ ที่ต้องการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อสอดคล้องตามความต้องการ และนำไปสู่การตลาดจำหน่าย และต่อยอดเข้าสู่กระบวนการผลิตในรูปแบบอุตสาหกรรมและวางจำหน่ายในท้องตลาดต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ออกแบบบรรจุภัณฑ์ร่วมกัน กับบริษัท ไอละมุน จำกัด
2. ผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยด

วิธีการดำเนินงาน

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการดำเนินการออกแบบและพัฒนา

1. ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา

จากการลงพื้นที่ พูดคุย สอบถามปัญหาและความต้องการ แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ที่ทักษะซึ่งกันและกัน และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานปฐมภูมิและทฤษฎี เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน โดยลงพื้นที่ไปยัง บริษัท ไทยเฮิร์บ จำกัด ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารแปรรูปหนึ่งเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับ บริษัท ไอละมุน จำกัด โดยมีคุณขวัญ เกตุขาว เป็นผู้ให้ข้อมูลและร่วมกันหาแนวทางการออกแบบ

ภาพที่ 2 แสดงการลงพื้นที่ พูดคุย สอบถามปัญหาและความต้องการ

2. แนวทางการแก้ไขปัญหา

เมื่อสรุปผลถึงความต้องการในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ผู้ผลิตต้องการที่จะขยายตลาดให้กว้างขึ้นไปยังกลุ่มคนรักสุขภาพ ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางในการออกแบบ เป็น 2 แนวทาง คือ 1) ที่ปรึกษาและทีมงานนักออกแบบ จะดำเนินการพัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยเลือกใช้รูปผลิตภัณฑ์จริงเป็นส่วนหนึ่งของกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ เน้นความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ชัดเจนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อยกระดับสินค้าไปวางจำหน่ายในตลาดที่กว้างขึ้น เช่น ห้างสรรพสินค้า 2) ผู้ประกอบการดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยด โดยคัดค้นทดลองผลิตสูตรต่างๆ เพื่อรองรับกลุ่มเป้าหมายคนรักสุขภาพ

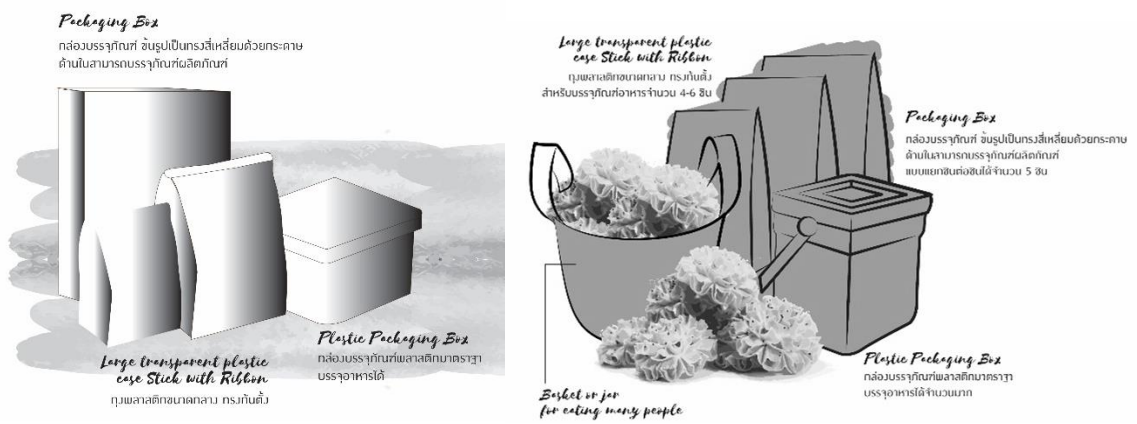
ภาพที่ 3 แสดงภาพรูปแบบบรรจุภัณฑ์เดิม

3. วางแผนการดำเนินงาน

เมื่อทราบถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาคงคู่ไปกับการสรุปแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์แล้วนั้น ที่ปรึกษา ทีมงานนักออกแบบและผู้ประกอบการ ร่วมกันวางแผนงานดำเนินงานร่วมกันได้แก่ ออกแบบภาพร่าง (Sketch Design) พัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์ครั้งที่ 1 และ 2 หลังจากนั้นนำผลงานให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบประเมินผล เมื่อผ่านการประเมินแล้วจึงจัดทำต้นแบบบรรจุภัณฑ์และทดลองวางจำหน่าย

4. ดำเนินการตามแผน

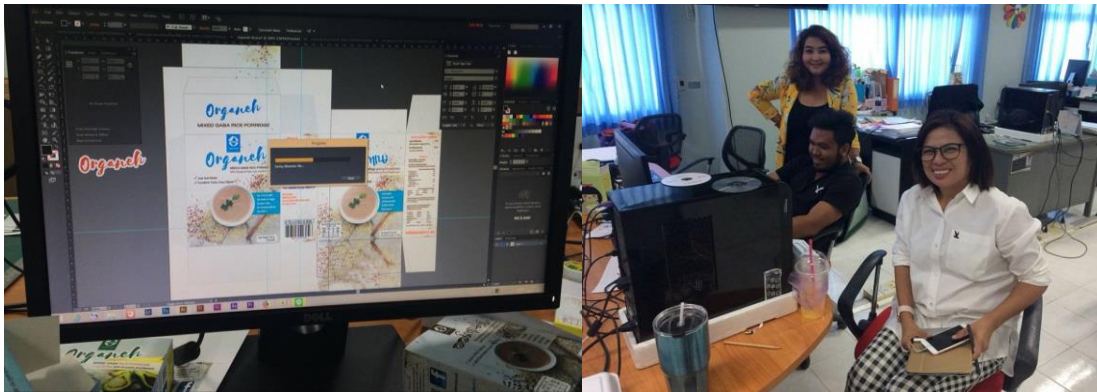
เริ่มทำการออกแบบภาพร่างครั้งที่ 1 ปรับปรุงและพัฒนาการออกแบบภาพร่างครั้งที่ 2 และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลการออกแบบ โดยแบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิไว้ทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เจ้าของกิจการ บริษัท ไอละมุน จำกัด กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ กลุ่มที่ 3 ผู้บริโภค และสรุปผลการประเมิน

ภาพที่ 4 แสดงภาพการออกแบบภาพร่าง (Sketch Design)

ภาพที่ 5 แสดงภาพการพัฒนาและออกแบบภาพร่าง

ภาพที่ 6 แสดงภาพผู้เกี่ยวข้องขานูประเมินผลการออกแบบ

ภาพที่ 7 แสดงภาพทดลองสร้างต้นแบบบรรจุภัณฑ์

ภาพที่ 8 ทดลองจำหน่ายภายในงาน STSP Innovation Fair 2018
ณ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเฟสติเวล อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

หลังจากสรุปผลการประเมินแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบบรรจุภัณฑ์ จากนั้นทดลองสร้างต้นแบบบรรจุภัณฑ์ (Mock up) ประกอบด้วย บรรจุภัณฑ์โฉกึ่งสำเร็จรูปผสมจุมูกข้าวสังข์หยดรสดั้งเดิม ,บรรจุภัณฑ์โฉกึ่งสำเร็จรูปผสมจุมูกข้าวสังข์หยดรสกล้วยผสมอโวคาโด ,พืฟฟ์ข้าวกล้องงอกผสมผักและผลไม้ เพื่อทดลองตลาด โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามการประมาณค่า การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติความถี่และร้อยละ เพื่อวัดผลความพึงพอใจของผู้บริโภคแล้วนำมาแปรผล พบว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์พืฟฟ์ข้าวกล้องงอกผสมผักและผลไม้มีความเหมาะสมด้านองค์ประกอบศิลป์และตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.35 อยู่ในระดับมาก

5.ติดตามและประเมินผล

ลงพื้นที่ติดตาม สอบถามถึงการดำเนินการเป็นไปตามแผนงานและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีอะไรที่ผู้ประกอบการต้องการให้ที่ปรึกษาและทีมงานนักออกแบบปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร เป็นการนำเสนอผลงานการออกแบบโดยทีมที่ปรึกษาต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการตลาด จำนวน 1 ท่าน เจ้าของกิจการ บริษัท ไอละมุน จำกัด จำนวน 1 ท่าน โดยได้รับข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี และผู้ประกอบการได้ต่อยอดโดยการผลิตซ้ำเพื่อจัดจำหน่ายจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 9 นำเสนอผลงานการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในนิทรรศการ SMEs สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สู่สากล
ณ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปผลการออกแบบ

ผลงานการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารแปรรูปจากข้าวสังข์หยดตราออร์แกนิกในครั้งนี้ ได้แรงบันดาลใจในการออกแบบมาจากสไตล์ Minimalism ซึ่งเป็นที่นิยมของกระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ประเภทอาหาร กล่าวคือเป็นการออกแบบที่เรียบง่ายสบายตา ใช้ภาพประกอบจากผลิตภัณฑ์จริง เน้นการถ่ายรูปในมุมมองด้านสูงเพื่อให้เห็นรูปผลิตภัณฑ์ได้ชัดเจน และจัดองค์ประกอบของภาพด้วยสารอาหารหรือส่วนผสมต่างๆ ที่มีอยู่จริงในผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปนี้ มีการเลือกใช้ตัวอักษรบรรยายข้อมูลและรายละเอียดของสินค้าเท่าที่จำเป็น ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เน้นการนำเสนอให้ผู้บริโภคที่ชอบความเรียบง่าย แต่ดูดี สมราคา เมื่อสินค้าได้วางจำหน่ายในท้องตลาดจะสามารถสร้างความประทับใจให้ผู้บริโภคได้เมื่อแรกเห็น และเหนือสิ่งอื่นใดการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในครั้งนี้ ออกแบบภายใต้กระบวนการผลิตชิ้นงานได้จริง โดยที่ปรึกษาและทีมงานนักออกแบบคำนึงถึงกระบวนการผลิตใน 2 รูปแบบคือ 1) การผลิตแบบจำนวนน้อย ผู้ประกอบการสามารถผลิตและขึ้นรูปกล่องบรรจุภัณฑ์ได้เองไม่ยุ่งยาก 2) การผลิตแบบจำนวนมาก ผู้ประกอบการสามารถผลิตในรูปแบบอุตสาหกรรม โดยใช้เครื่องจักรขึ้นรูปกล่องบรรจุภัณฑ์ได้ โดยมี

ค่าใช้จ่ายในการทำผลิตภัณฑ์เพียงครั้งเดียวแต่สามารถผลิตกล่องบรรจุภัณฑ์ซ้ำได้ในจำนวนมาก ทั้งนี้ผู้ประกอบการได้ต่อยอดโดยการผลิตซ้ำเพื่อจัดจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้ดียิ่งขึ้น

กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่าง ที่ปรึกษาฯ นักออกแบบ และผู้ประกอบการ บริษัท ไอละมุน จำกัด เสร็จสิ้นได้ด้วยการดำเนินงานใน 5 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา 2) แนวทางการแก้ปัญหา 3) วางแผนการดำเนินงาน 4) ดำเนินการตามแผน 5) ติดตามและประเมินผล จากการลงพื้นที่ทำงานในครั้งนี้ ได้รับประสบการณ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในสินค้าประเภทอื่นต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 10 ผลงานต้นแบบบรรจุภัณฑ์พีพีข้าวกล้องงอกผสมผักและผลไม้ ตราออร์กาเนะ

ภาพที่ 11 ผลงานต้นแบบบรรจุภัณฑ์โຈ้กึ่งสำเร็จรูปสุตรจุมูกข้าวสังข์หทยดผสมข้าวกล้องหอมมะลิ ตราออร์กาเนะ

ภาพที่ 12 ผลงานต้นแบบบรรจุภัณฑ์ใช้ทั้งสำเร็จรูปสูตรบุกข้าวสังข์หยดผสมอะโวคาโดและกล้วย ตราออร์แกนิก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ คุณขวัญ เกตุขาว เจ้าของกิจการ บริษัท ไอละมุน จำกัด เครือข่ายผู้ผลิต บริษัท ไทยเฮิร์บ จำกัด จังหวัดพัทลุง ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 10 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม นักศึกษา สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ทีมงานที่เกี่ยวข้องที่ร่วมกันช่วยเหลือให้งานสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กรมการข้าวและกรมวิชาการเกษตร (2560) ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2561,

จาก <https://www.thairicedb.com/rice-detail.php?id=1>

ขวัญ เกตุขาว (14 กุมภาพันธ์ 2561) . สัมภาษณ์ .เจ้าของกิจการ .บริษัท ไอละมุน จำกัด จังหวัดพัทลุง

ดวงรัก รัตนพันธุ์ (2560) การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับเครื่องประดับกะลามะพร้าว เพื่อให้เกิด

ประโยชน์เชิงพาณิชย์สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกะลามะพร้าวเฉลิมพระเกียรติ

จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการเบญจวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

สุมิตรา ศรีวิบูลย์ (2554) ออกแบบ ออกแบรนต์ : ระบบมาตรฐานอัตลักษณ์เพื่อการสร้างอัตลักษณ์ที่ยั่งยืน.

กรุงเทพฯ .ดิสเพลย์

การออกแบบส่งเสริมภาพลักษณ์กลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช

The Design to Promote the Image of the Islam Batik Group in Nakhon Si Thammarat Province

รัชฎาภรณ์ อิศระพร¹

E-mail: ratchadaporn3209@gmail.com

ดวงรัก รัตนพันธุ์²

E-mail: tuang.rak.vej@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นภายใต้รายวิชาโครงการสร้างสรรค์งานออกแบบนิเทศศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนการทำผ้าบาติกเพื่อหาแนวทางในการออกแบบ 2) ส่งเสริมภาพลักษณ์สำหรับกลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีลำดับขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งผลิตโดยตรง ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเท็จจริงประกอบการออกแบบบรรจุภัณฑ์ 2) ทำการออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen 3) สอบถามความพึงพอใจการออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen ของผู้บริโภค จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการโครงการสร้างสรรค์งานออกแบบนิเทศศิลป์ กลุ่มที่ 2 ประธานกลุ่มอิสลามบาติก กลุ่มที่ 3 สมาชิกในกลุ่มอิสลามบาติก โดยพิจารณา 2 ด้าน คือ ความเหมาะสมด้านอัตลักษณ์ชุมชนและตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมด้านองค์ประกอบศิลป์และความสวยงาม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามการประมาณค่า การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติความถี่และร้อยละ เพื่อวัดผลความพึงพอใจของผู้บริโภคแล้วนำมาแปลค่าผลโดยการบรรยาย พบว่า การออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen มีความเหมาะสมด้านองค์ประกอบศิลป์และความสวยงามแบบที่ 4 มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.70 อยู่ในระดับมากที่สุด 4) ทำการออกแบบภาพร่างบรรจุภัณฑ์จำนวน 2 ชุดผลิตภัณฑ์ คือ บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก และ บรรจุภัณฑ์ DIY Kit และทำการออกแบบฉลากสินค้าเพื่อส่งเสริมการขาย จากนั้นนำไปให้คณะกรรมการโครงการสร้างสรรค์งานออกแบบนิเทศศิลป์ แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนางานออกแบบ 5) ทำการปรับปรุงพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ จำนวน 2 ชุดผลิตภัณฑ์ คือ บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก และ บรรจุภัณฑ์ DIY Kit ให้แล้วเสร็จ จากนั้นทำการผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งมอบให้กับทางกลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 2 ชุดผลิตภัณฑ์ คือ บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก และ บรรจุภัณฑ์ DIY Kit พร้อมทั้งผลิตฉลากสินค้าให้กับทางกลุ่มเพื่อส่งเสริมการขายเมื่อกลุ่มไปออกร้านขายสินค้าตามงานแสดงสินค้าต่อไป

Abstract

This research is part of the subject: Creating Visual Communication Design Project which aims to 1) study the context of batik-making communities in order to create guidelines for designs 2) promote the image of the Islam Batik Group in Nakhon Si Thammarat Province. The research

¹ นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

² อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

methodology of this study is 1) collect data directly from production sources, study and collect data from literature, analyze and synthesize the data into facts in order to be information for packaging design 2) design Laisen logo 3) observe customer satisfaction towards the logo design from 3 groups of consumers namely Group 1: the committee of Creating Visual Communication Design Project, Group 2: chairperson of Islam Batik Group, Group 3: members of the Islam Batik Group based on community identity and the target group, art composition and aesthetics. The instrument of this research to measure customer satisfaction is a set of questionnaire, data analysis, statistics presenting frequency and percentage. The interpretation of data analysis is in a descriptive report. The result shows that the design of Laisen scores an average of 4.70 which is the highest of type 4 in art composition and aesthetics. 4) start designing a sketch of 2 sets of packages namely, the batik package and the DIY Kit package and designing product labels for sales promotion. The sketches then, is presented to the committee of Creating Visual Communication Design Project for comments and suggestions in order to develop the design 5) complete product development for the 2 sets of package models, the batik package and the DIY Kit package and hand over the package models and labels to Islam Batik Group, Nakhon Si Thammarat Province for sales promotion at product exhibitions in the future.

บทนำ

เนื่องด้วยนโยบายของรัฐบาล Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โมเดล Thailand 4.0 เป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำและกับดักความไม่สมดุล พร้อมกับเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลกยุค The Fourth Industrial Revolution อย่างเป็นทางการตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้วางไว้ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยขับเคลื่อนผ่านกลไก “ประชารัฐ” เพื่อเดินทางยุทธศาสตร์ระดับผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชน เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กกว่ากลุ่มเอสเอ็มอี มีสัดส่วนจำนวนมากในประเทศ เพราะฉะนั้นหากกลุ่มนี้มีความเข้มแข็ง ฐานรากของเศรษฐกิจประเทศ ก็จะยิ่งแข็งแกร่ง โดยกำหนดเป้าหมายคือ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เป็น “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value - Based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ คือการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง จากการ “ปักชำ” สู่อการมี “รากแก้ว” ของตนเอง เพื่อปรับเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ เป็นการรังสรรค์นวัตกรรม โดยเน้นการพัฒนาใน 3 นวัตกรรมสำคัญคือ นวัตกรรมในตัวผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมในกระบวนการผลิต และ นวัตกรรมเชิงธุรกิจ ด้วยบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ที่เปลี่ยนจากยุคอุตสาหกรรมสู่ยุคดิจิทัล เกิด Connectivity, Interactive, Mobility อย่างรวดเร็ว ทำให้มีการแข่งขันมากขึ้น ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับโครงสร้างเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศจากที่ขึ้นกับภาคการค้าสินค้าเป็นหลัก เป็นการเน้นภาคบริการมากขึ้น สำหรับประเทศไทย ธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล มีผู้ประกอบการและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เป็นจำนวนมาก เกี่ยวข้องกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์และการนวัตกรรมที่ทรงคุณค่ามาสร้างมูลค่าเพิ่มสามารถพัฒนาสู่การเป็นธุรกิจบริการที่มีมูลค่าสูงยิ่งขึ้น (High Value Services) (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา,2561)

จังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมมือกันขับเคลื่อนนโยบายสานพลังประชารัฐ (คสป.) จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขับเคลื่อนโครงการประชารัฐในจังหวัด ภายใต้การดำเนินงานของบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคี จังหวัดนครศรีธรรมราช สนับสนุนส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกเมืองนครให้เป็นที่ยอมรับและนิยมอย่างกว้างขวาง ตามโครงการนครศรีธรรมราช “เมืองหลวงแห่งบาติก” ทั้งในส่วนของ การพัฒนาความร่วมมือด้านวิชาการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด ประกอบด้วย การสร้างฐานข้อมูลแหล่งผลิตบาติกที่มีคุณภาพ ความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ การสร้างระบบซื้อขาย และการกระตุ้นสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในระดับพื้นที่ (นครนิวยอร์กออนไลน์, 2561)

อิสลามบาติกถือเป็นกลุ่มที่ผลิตผ้าบาติกใน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อสมัยอาศัยอยู่กรุงเทพมหานคร เพราะใจรักในงานศิลปะของคุณเอกชัย อิสลาม จึงทำการทดลองทำงานศิลปะบนผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เพ้นลายเสื้อยืด สกรีนเสื้อ แต่นั่นก็ยังไม่ตอบโจทย์กับสิ่งที่ตัวเองต้องการ จึงตัดสินใจกลับมาทำงานที่นครศรีธรรมราช เพื่อต้องการทำงานศิลปะที่สื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ผนวกกับตนเองมีทักษะด้านศิลปะ และได้แรงบันดาลใจในการทำผ้าบาติก จึงเน้นทำลวดลายบาติกที่สามารถสื่อถึงเอกลักษณ์ทางภาคใต้ได้ เริ่มแรกทำลวดลายเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีจากท้องตลาดและหน่วยงานราชการ หลังจากนั้นจึงทดลองทำงานศิลปะเกี่ยวกับผ้าบาติกโดยเน้นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และเทคนิคเฉพาะตนเพื่อสร้างความแตกต่าง โดยตัดสินใจนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองตลาดแฟชั่น เน้นการแปรรูปผ้าฝ้ายเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า หมวก ผ้าพันคอ เพื่อให้ใช้ได้ทุกเพศทุกวัย เน้นลวดลายและแพทเทิร์นเสื้อผ้าและโหนดสีที่ทันสมัย หลีกหนีความจำเจแบบดั้งเดิมใช้ลายเส้น ใช้เทคนิคในการทำเส้นสี การซ้อนสีเพื่อให้เกิดลวดลายที่แตกต่างจากท้องตลาด ส่งผลให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มขึ้นและมีช่องทางการจำหน่ายในวงกว้างและยังคงรักษาเอกลักษณ์ของผ้าบาติกไว้เหมือนเดิม (เอกชัย อิสลาม, 2561, สิงหาคม 13 สัมภาษณ์) ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของแนวความคิดในการทำวิจัย เรื่องการออกแบบส่งเสริมภาพลักษณ์กลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช

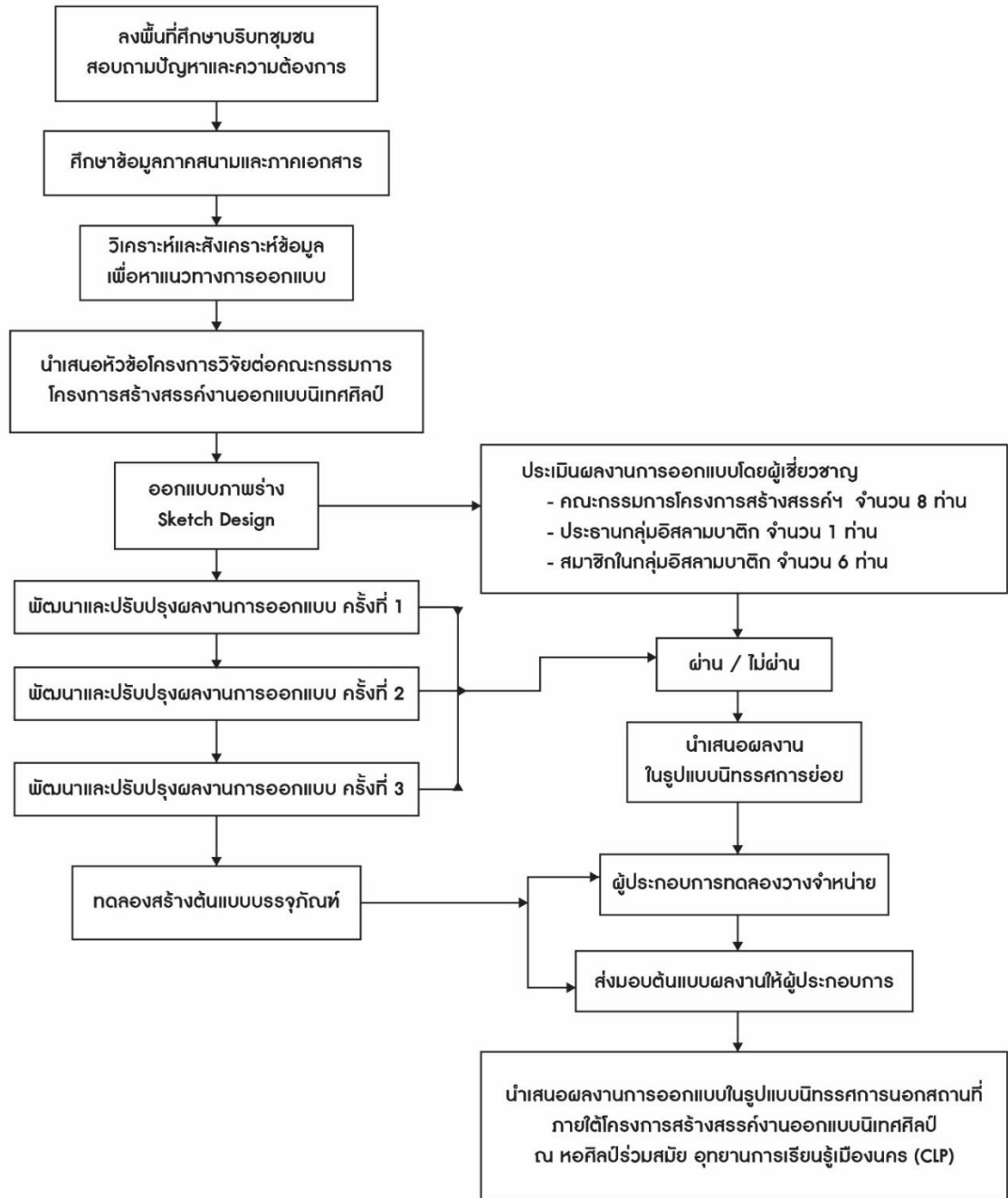
วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนการทำผ้าบาติกมาเป็นแนวทางในการออกแบบ
2. เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์สำหรับกลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของโครงการ

1. ออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen เครื่องมือที่ใช้ประเมินความพึงพอใจเป็นแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน ดังต่อไปนี้
 - คณะกรรมการโครงการสร้างสรรค์ จำนวน 7 คน
 - ประธานกลุ่มอิสลามบาติก จำนวน 1 คน
 - สมาชิกกลุ่มอิสลามบาติก จำนวน 7 คน
2. ออกแบบบรรจุภัณฑ์ จำนวน 2 ชุดผลิตภัณฑ์ คือ บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก และ บรรจุภัณฑ์ DIY Kit และทำการผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์ พร้อมทั้งผลิตฉลากสินค้าให้กับทางกลุ่มเพื่อส่งเสริมการขายเมื่อกลุ่มไปออกร้านตามงานแสดงสินค้าและทำการส่งมอบแก่กลุ่มอิสลามบาติก

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์

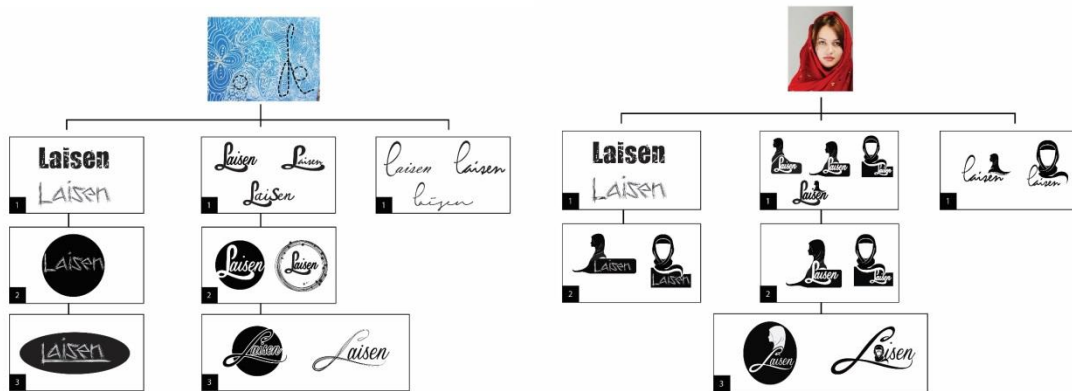
1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนการทำผ้าบาติกมาเป็นแนวทางในการออกแบบ

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ทดียบภูมิ

จากการศึกษาบริบทชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาตราสัญลักษณ์และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่ม คือ กลุ่มมีการออกร้านตามแสดงสินค้าหลายแห่งและสถานที่ประจำ คือ ตลาดหน้าธาตุ (ตลาดหน้าวัดพระธาตุ) ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ขายได้ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทแปรรูป

เช่น กระเป๋า เสื้อ กระโปรง ส่วนผ้าผืนทางกลุ่มจะเน้นรับทำเป็นออเดอร์เพราะต้องใช้เวลาในการทำ ดังนั้นความต้องการของกลุ่มจึงต้องการบรรจุภัณฑ์เพื่อใส่สินค้าประเภทเสื้อผ้า กระเป๋า และทางกลุ่มยังมีศูนย์การเรียนรู้โดยจะเปิดสอนเมื่อมีการจองคิวจากหน่วยงานต่างๆ กลุ่มจึงต้องการบรรจุภัณฑ์สำหรับอุปกรณ์ในการเรียนทำบาติกเบื้องต้นคือชุด DIY Kit ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้ทำฉลากสินค้าที่จะอยู่ภายในบรรจุภัณฑ์เพื่อเป็นการส่งเสริมการขายในอีกช่องทางหนึ่ง

ทำการออกแบบตราสัญลักษณ์ภายใต้ชื่อ Laisen เป็นภาษาอังกฤษเพราะเป็นชื่อที่ผู้บริโภครู้จักมานานแล้ว โดยเลือกแนวความคิดมา 2 แนวทาง คือ เทคนิคบาติกอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มอิสลามบาติกและความงามจากหญิงมุสลิม

ภาพที่ 2 แสดงการออกแบบภาพร่างตราสัญลักษณ์

ภาพที่ 3 ตราสัญลักษณ์ฉบับสมบูรณ์

2.วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์สำหรับกลุ่มอิสลามบาติกจังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 วิเคราะห์รูปแบบบรรจุภัณฑ์บาติกในท้องตลาด

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์รูปแบบบรรจุภัณฑ์บาติกในท้องตลาด จำนวน 4 แบบ ได้แก่ 1) บรรจุภัณฑ์บาติกกระดาษ ข้อดี คือ เป็นบรรจุภัณฑ์ที่สามารถมองเห็นผลิตภัณฑ์ด้านในและมีลวดลายการเพ้นส์บาติกที่เป็นลวดลายเดียวกับผลิตภัณฑ์ด้านในและมีโลแกนของร้านอย่างชัดเจน ข้อเสีย คือ กราฟิกบนบรรจุภัณฑ์มีโทนสีสั่นกันจนดูไม่น่าสนใจ ยังขาดโลโก้ของกลุ่ม 2) บรรจุภัณฑ์กระดาษบาติก ข้อดี เป็นบรรจุภัณฑ์ที่สามารถมองเห็นผลิตภัณฑ์

ด้านใน ข้อเสีย คือ การเลือกใช้ตัวอักษรในการออกแบบไม่ทันสมัย 3) บรรจุภัณฑ์ผ้าไหมบาติก ข้อดี คือ การเลือกใช้ตัวอักษรและการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ทันสมัย ข้อเสีย คือ ความทันสมัยบนบรรจุภัณฑ์นั้นไม่เข้ากับผลิตภัณฑ์ที่อยู่ด้านใน 4) บรรจุภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะกลุ่มดาหลาบาติก ข้อดี คือ เป็นบรรจุภัณฑ์ที่สามารถมองเห็นผลิตภัณฑ์ด้านใน ข้อเสีย โทษสีที่ใช้ไม่ทันสมัย ดูเก่าและน่ากลัว จากผลการวิเคราะห์พบว่า โดยทั่วไปการออกแบบบรรจุภัณฑ์จะใช้รูปแบบที่ตายตัวและมีขายอยู่ทั่วไปตามท้องตลาด เพียงแต่มาเพิ่มกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ของแบรนด์นั้นๆ ซึ่งยังไม่สะท้อนหรือถึงความแตกต่างของความเป็นบาติกในแต่ละกลุ่มได้

ผ้าบาติกจังหวัดกระบี่

Yada Batik

OTOP ussจุภัณฑ์ผ้าบาติก-ปาเต๊ะโบราณ

ภาพที่ 4 แสดงรูปแบบบรรจุภัณฑ์ผ้าบาติกทั่วไปในท้องตลาด

2.2 ขั้นตอนการออกแบบบรรจุภัณฑ์

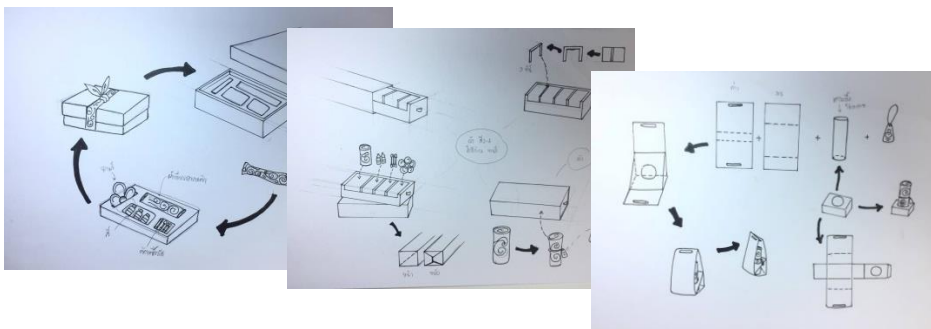
ผู้วิจัยทำการกำหนดแนวทางการออกแบบ คือ ลวดลายบาติก มนต์เสน่ห์แห่งลายเส้น โดยมีเหตุผลสนับสนุนแนวความคิด คือ ต้องการโชว์เทคนิคการเขียนลายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มอิสลามบาติก ซึ่งเป็นดั่งมนต์เสน่ห์ที่สื่อสารผ่านลายเส้นสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่น โดยเน้นอารมณ์และความรู้สึกในการออกแบบ มีอิสระ (Free) อนุรักษ์นิยม (Conservative) ทันสมัย (Modern)

ภาพที่ 5 ลงพื้นที่เพื่อสอบถามปัญหาและความต้องการกับประธานกลุ่มอิสลามบาติก

ภาพที่ 6 แสดงการนำเสนอหัวข้อโครงการวิจัย
ต่อคณะกรรมการโครงการสร้างสรรค์งานออกแบบนิเทศศิลป์

ภาพที่ 7 แสดงการออกแบบและพัฒนาารูปแบบบรรจุภัณฑ์ ครั้งที่ 1

ภาพที่ 8 แสดงการประเมินผลงานการออกแบบจากประธานและสมาชิกในกลุ่มอิสลามบาติก

ภาพที่ 9 แสดงการออกแบบและพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ ครั้งที่ 2

ภาพที่ 10 แสดงการประเมินผลงานการออกแบบจาก
คณะกรรมการโครงการสร้างสรรค์งานออกแบบนิเทศศิลป์

ภาพที่ 11 แสดงต้นแบบบรรจุภัณฑ์ผ้าบาติกกลุ่มอิสลามบาติก

ภาพที่ 12 แสดงต้นแบบบรรจุภัณฑ์ผ้าบาติกกลุ่มอิสลามบาติก

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่และค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลปฐมภูมิ ทฤษฎีภูมิวิเคราะห์ โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ทฤษฎีภูมิ จากการศึกษาริบทชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาตราสัญลักษณ์และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่ม คือ กลุ่มมีการออกร้านตามแสดงสินค้าหลายแห่งและสถานที่ประจำ คือ ตลาดหน้าธาตุ (ตลาดหน้าวัดพระธาตุ) ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ขายได้ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทแปรรูป เช่น กระจ่าง เสื้อ กระโปรง ส่วนผ้าฝ้ายทางกลุ่มจะเน้นรับทำเป็นออเดอร์ เพราะต้องใช้เวลาในการทำ ดังนั้นความต้องการของกลุ่มจึงต้องการบรรจุภัณฑ์เพื่อใส่สินค้าประเภทเสื้อผ้า กระจ่าง และทางกลุ่มยังมีศูนย์การเรียนรู้โดยจะเปิดสอนเมื่อมีการจองคิวจากหน่วยงานต่างๆ กลุ่มจึงต้องการบรรจุภัณฑ์สำหรับอุปกรณ์ในการเรียนทำบาติกเบื้องต้น คือชุด DIY Kit ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้ทำฉลากสินค้าที่จะอยู่ภายในบรรจุภัณฑ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการขายในอีกช่องทางหนึ่ง จากนั้นทำการออกแบบตราสัญลักษณ์ภายใต้ชื่อ Laisen เป็น

ภาษาอังกฤษเพราะเป็นชื่อที่ผู้บริโภครู้จักมานานแล้ว โดยเลือกแนวคิดมา 2 แนวทาง คือ เทคนิคบาติกอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มเอกชัยบาติก และความงามจากหญิงมุสลิม

2.วิเคราะห์รูปแบบบรรจุภัณฑ์บาติกในท้องตลาด ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์รูปแบบบรรจุภัณฑ์บาติกในท้องตลาด จำนวน 4 แบบ ได้แก่ 1) บรรจุภัณฑ์บาติกกระป๋อง 2) บรรจุภัณฑ์ญาตาบาติก 3) บรรจุภัณฑ์ผ้าไหมบาติก 4) บรรจุภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะกลุ่มดาหลาบาติก จากผลการวิเคราะห์พบว่า โดยทั่วไปการออกแบบบรรจุภัณฑ์จะใช้รูปแบบที่ตายตัวซึ่งมีขายอยู่ทั่วไปตามท้องตลาด เพียงแต่มาเพิ่มกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ของแบรนด์นั้น ๆ ซึ่งยังไม่สะท้อนหรือดึงความแตกต่างของความเป็นบาติกในแต่ละกลุ่มได้ ดังนั้น กระบวนการออกแบบที่ดีควรจัดองค์ประกอบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ให้สมดุลและเหมาะสม เน้นตราสัญลักษณ์ที่ชัดเจน เพื่อสร้างความจดจำ

3.ทำการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ผู้วิจัยทำการกำหนดแนวทางการออกแบบ คือ ลวดลายบาติก มนต์เสน่ห์แห่งลายเส้น โดยมีเหตุผลสนับสนุนแนวความคิด คือ ต้องการโชว์เทคนิคการเขียนลายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มอิสลามบาติก ซึ่งเป็นดั่งมนต์เสน่ห์ที่สื่อสารผ่านลายเส้นสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่น โดยเน้นอารมณ์และความรู้สึกในการออกแบบ มีอิสระ (Free) อนุรักษ์นิยม (Conservative) ทันสมัย (Modern) และทำการออกแบบบรรจุภัณฑ์ จำนวน 2 ชุดผลิตภัณฑ์ คือ บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก และ บรรจุภัณฑ์ DIY Kit และทำการผลิตต้นแบบบรรจุภัณฑ์ พร้อมทั้งผลิตหลากหลายสินค้าให้กับทางกลุ่มเพื่อส่งเสริมการขายเมื่อกลุ่มไปออกร้านตามงานแสดงสินค้าและทำการส่งมอบแก่กลุ่มเอกชัยบาติก

ภาพที่ 13 แสดงภาพการใช้งานบรรจุภัณฑ์

ภาพที่ 14 แสดงภาพการใช้งานบรรจุภัณฑ์

อภิปรายผล

1.ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจการออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen โดยพิจารณา 2 ด้าน คือ ด้านความเหมาะสมด้านอัตลักษณ์ชุมชนตรงกับกลุ่มเป้าหมาย และด้านความเหมาะสมด้านองค์ประกอบศิลป์และความสวยงาม พบว่า การออกแบบตราสัญลักษณ์ Laisen ด้านความเหมาะสมด้านอัตลักษณ์ชุมชนตรงกับกลุ่มเป้าหมาย การใช้องค์ประกอบศิลป์เรื่องเส้นมาใช้ในการออกแบบ มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.15 อยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมด้านองค์ประกอบศิลป์และความสวยงามในแบบที่ 4 มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.70 อยู่ในระดับมากที่สุด

2.ทำการส่งมอบต้นแบบบรรจุภัณฑ์ผ้าบาติกสำหรับกลุ่มอิสลามบาติกเพื่อใช้ในการออกร้านตามงานแสดงสินค้าต่อไป ซึ่งได้รับการตอบรับการนำไปใช้ประโยชน์จากคุณเอกชัย อิสลาม ประธานกลุ่มอิสลามบาติกเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา (2560) โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ค้นเมื่อ สิงหาคม 22,2561 จาก:<http://www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf>

ผ้าบาติกจังหวัดกระบี่ (2555) บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติกจังหวัดกระบี่. ค้นเมื่อ กันยายน 5,2561 จาก:
<http://14south.blogspot.com>

ศูนย์หัตถกรรมผ้าไหมบาติก (2539) บรรจุภัณฑ์ผ้าไหมบาติก. ค้นเมื่อ กันยายน 5,2561 จาก:
<https://anu5477.wordpress.com>

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครศรีธรรมราช (2561) โครงการนครศรีธรรมราช “เมืองหลวงแห่งบาติก” ค้นเมื่อ สิงหาคม 22,2561 จาก: <http://nakhonnews.com>

เอกชัย อิสลาม, (2561, สิงหาคม 13). สัมภาษณ์ ประธานกลุ่มอิสลามบาติก บ้านเลขที่ 115 หมู่ 8 ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

OTOP (2557) บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก-ปาเต๊ะโบราณ. ค้นเมื่อ กันยายน 5,2561 จาก:<http://www.otoptoday.com>

Yada Batik (2554) บรรจุภัณฑ์ผ้าบาติก.ค้นเมื่อ กันยายน 5,2561 จาก:<http://yadabatik.blogspot.com>

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูป

หัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน¹

Product Design Using Waste from Community Tie Dye Handicraft

ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์²

Email: rattatanapanchatchawan@gmail.com

ณปภัช จันทรเมือง³

Email: napaphachcha@gmail.com

เปมิกา แซ่เตียว⁴

Email: paemika_sae@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปลักษณะของเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชนยางค้อม อำเภอบึงนาราง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อม 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภค ที่มีผลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบ

โดยมีลำดับขั้นตอนการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีเป้าหมายที่กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้ามัดย้อม เพื่อศึกษา รูปลักษณะของเศษวัสดุจากผ้ามัดย้อม ได้แก่ รูปแบบ สี สัน พื้นผิว ขนาด สภาพปัญหา ศักยภาพของผู้ประกอบการ สรุปผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาขั้นต่อไป 2) สำนวจความต้องการด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 100 คน ด้วยแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 3) ผู้วิจัยทำการออกแบบ ร่างแบบ และนำรูปแบบไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จำนวน 3 คน แสดงความคิดเห็น และแก้ไขปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นทำการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุจากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อม 4) ทดสอบด้านการตลาด สอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคและกลุ่มเป้าหมาย ที่มีผลต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น และประเมินความพึงพอใจ กลุ่มเป้าหมาย โดย นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 100 คน สรุปผลข้อมูลที่ได้จากการทดสอบด้านการตลาด และวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาเพื่อผลิตและจัดจำหน่ายต่อไป

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุยางพาราแปรรูป และผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้ของผลิตภัณฑ์ชุมชนอำเภอบึงนาราง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ปีงบประมาณ 2561

² หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

³ หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

⁴ หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมบัณฑิต คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วย หากจะนำเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้ามัดย้อม มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 98 และพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจมากที่สุด หากนำเศษวัสดุผ้ามัดย้อมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ คือ กระเป๋าใส่เหรียญ และกระเป๋าใส่สตางค์ คิดเป็นร้อยละ 12.75 รองลงมาคือ กระเป๋าใส่กุญแจ คิดเป็นร้อยละ 11.48 กระเป๋าใส่โทรศัพท์มือถือ คิดเป็นร้อยละ 11.22 และกระเป๋าใส่แท็บเล็ต คิดเป็นร้อยละ 9.95

ความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากเศษวัสดุหัตถกรรมผ้ามัดย้อม ในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยค่อนข้างมากต่อมีความสวยงามดูมีคุณค่าทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.29 เห็นด้วยค่อนข้างมากต่อการแสดงถึงงานหัตถกรรมที่มีความร่วมสมัย มีค่าเฉลี่ย 4.18 ในด้านวัสดุ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยค่อนข้างมากต่อคุณสมบัติของวัสดุมีความเหมาะสมกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ย 4.15 เห็นด้วยค่อนข้างมากต่อการใช้วัสดุได้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.26 เห็นด้วยค่อนข้างมากต่อความสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศษวัสดุเหลือใช้ มีค่าเฉลี่ย 4.35 ในด้านประโยชน์ใช้สอย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยค่อนข้างมากต่อรูปร่าง รูปทรง สี สัน มีความเหมาะสมต่อประโยชน์ใช้สอยการใช้งาน มีค่าเฉลี่ย 4.24 ในด้านกระบวนการผลิต กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยค่อนข้างมากต่อการมีกระบวนการผลิตที่ง่ายไม่ซับซ้อน มีค่าเฉลี่ย 4.25

คำหลัก : การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เศษวัสดุ นครศรีธรรมราช

Abstract

This research aims to 1) study the features of waste from tie dye product processing in Yang Khom, Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province 2) design and produce product prototype for souvenirs made from tie dye handicraft waste 3) evaluate consumer's satisfaction towards purchase decisions on the designed products

The methodology of this research is 1) collect data about small and medium enterprises in the community focusing on tie dye handicraft enterprises in order to study the features of waste from tie dye products such as patterns, colors, texture, and sizes and to study problems and the entrepreneur's potential. The results from the study and analysis will be used as information from the design and development in the future. 2) Make a need survey on new products from tie dye handicraft waste. The survey is conducted through a set of questionnaire provided to the target group of 100 tourists in Nakhon Si Thammarat in order to create a frame work for product design and development. 3) Design, sketch and present the model to design specialists of 3 for comments and suggestions. The researcher will improve the model according to the suggestions and produce prototype products. 4) Test market and make a survey consumer and customer's satisfaction toward the prototype products made from tie dye handicraft waste through a set of questionnaire. The target group of the survey is 100 tourists in Nakhon Si Thammarat and other nearby provinces. The result of the study and an analysis of the survey will be summarized and used as guidelines for production development and distribution.

The result shows that 98% of the target group agrees on producing new products from tie dye waste. The target group's opinion on the most interesting products are coin wallets and wallets which gains 12.75% of their interest where as other products such as key pouches, mobile phone bags and tablet bags gain 11.48%, 11.22% and 9.95% respectively.

The opinion and satisfaction of the target group towards the prototype products made from tie dye handicraft waste are as follows; on product features, the target group agrees on its aesthetics and arts value with the average score of 4.29; on contemporary representation, the products again the average score of 4.18; on materials, the target group agrees on how the materials are suitable for the products which has the average score of 4.15; cost-effective use of materials gains the average score of 4.26; the value added to tie dye waste gains the average score of 4.35; on product utility, the target group agrees on the shape, features, colors and its utility purposes giving the average score of 4.24; on production, the target group agrees on simple production giving the average score of 4.25.

Keyword : Community Product Development, Scrap, Nakhon Si Thammarat

บทนำ

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นและชุมชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้จัดกิจกรรมเวทีประชาคม ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2560 ณ ศาลาประชาคม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการเชิญผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน จากหลากหลายผลิตภัณฑ์ เพื่อต้องการรับทราบสภาพปัญหา และหาแนวทางแก้ปัญหาโดยกระบวนการวิจัย ผู้ประกอบการแปรรูปหัตถกรรมผ้ามัดย้อมเป็นหนึ่งในผู้เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้สะท้อนปัญหาว่า เศษวัสดุผ้ามัดย้อมที่เหลือจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผ้าพันคอ ผ้าถุง กระเป๋า ฯลฯ มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกวัน และกลายเป็นขยะอย่างหนึ่งของชุมชนแล้ว

การ reuse หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ ไม่ใช่แค่การลดปริมาณขยะเท่านั้น แต่ยังเป็นการยืดอายุการใช้ทรัพยากรให้ยาวนานขึ้น โดยการทำใหม่ไม่ต้องรบกวนทรัพยากรธรรมชาติใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทำให้การใช้พลังงานน้อยลง และช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สิงห์ อินทรชูโต, 2552 : 1)

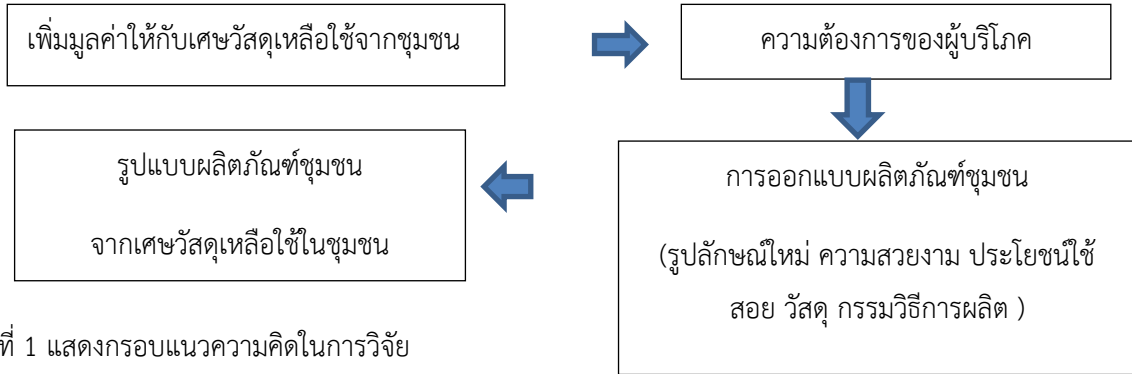
ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดแนวความคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปหัตถกรรม ผ้ามัดย้อมวิสาหกิจชุมชนต้นน้ำตาปีเฮนเมต ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะการออกแบบเป็นวิธีการที่จะช่วยนำเศษวัสดุเหลือใช้ให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ทำให้เกิดรูปแบบ รูปลักษณะใหม่ จากความเป็นไปได้ในการผลิต ด้วยเทคโนโลยีที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดความสวยงาม น่าใช้ สามารถใช้งานได้จริง มีความคงทน ช่วยลดปริมาณขยะ และช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับเศษวัสดุเหลือใช้กับชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาารูปลักษณะของเศษวัสดุเหลือใช้จากหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน
2. เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากเศษวัสดุเหลือใช้จากหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภค ที่มีผลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบ

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

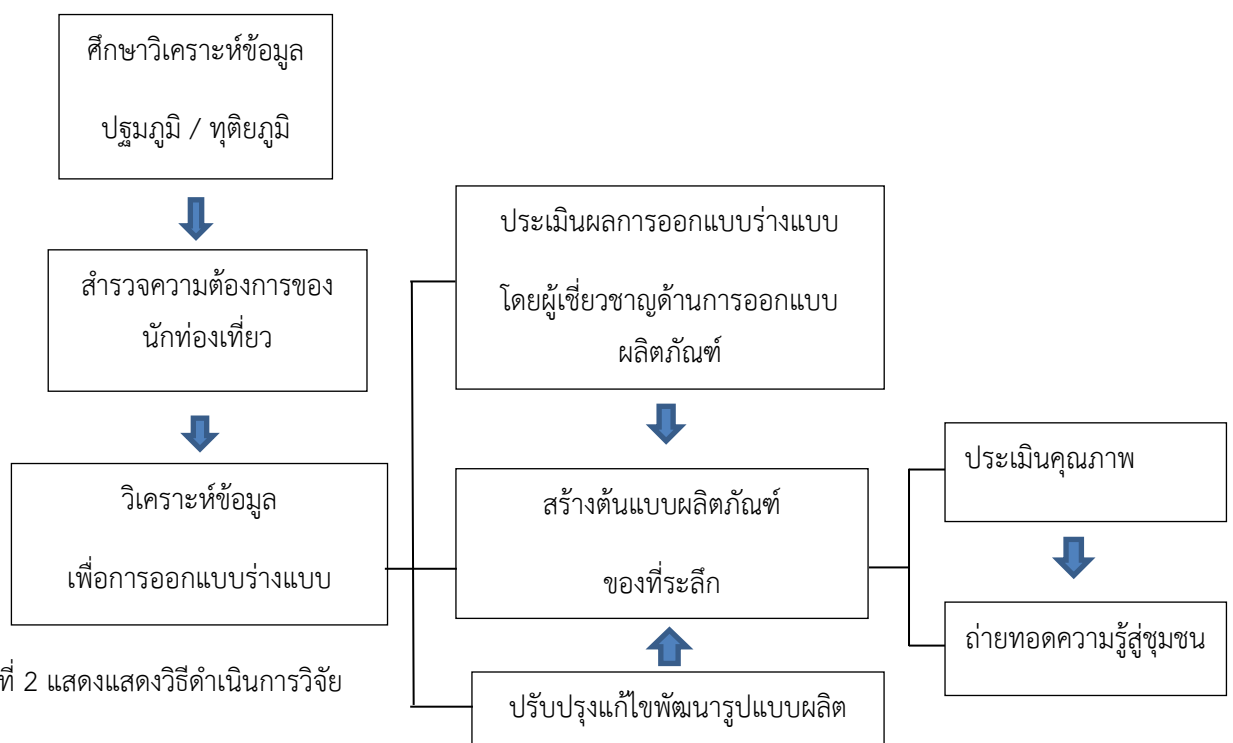

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้ของหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน
 - 1.1 ศึกษาความต้องการของผู้บริโภคจำนวน 100 คน จากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 1.2 ออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุผ้ามัดย้อมของวิสาหกิจชุมชน ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 1.3 ผลิตชิ้นงานต้นแบบโดยวิสาหกิจชุมชน บ้านทุ่งนาใหม่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 1.4 ประเมินความพึงพอใจโดยนักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน จากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 1.5 ถ่ายทอดผลการวิจัยให้กับวิสาหกิจชุมชน บ้านทุ่งนาใหม่ ตำบลยางค่อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

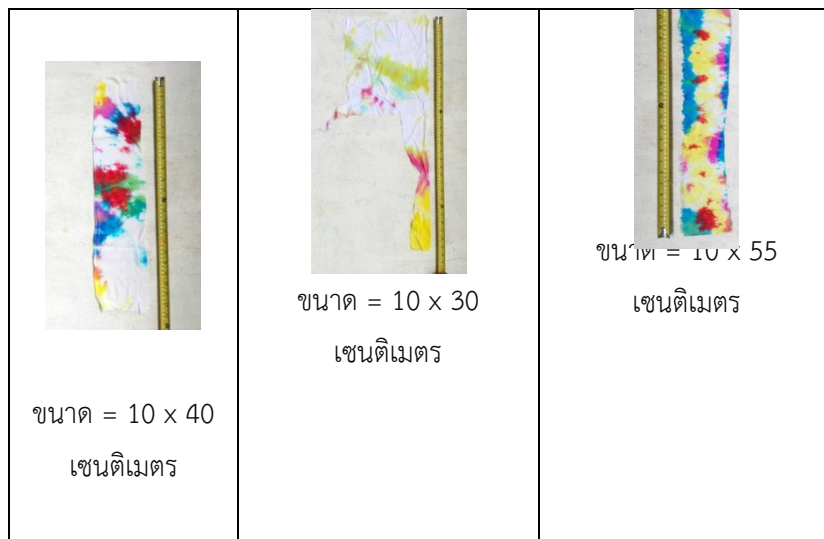
ภาพที่ 2 แสดงแสดงวิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีเป้าหมายที่กลุ่มผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมแปรรูปผ้าย้อมเพื่อศึกษา รูปลักษณะของเศษวัสดุจากผ้ามัดย้อม ได้แก่ คุณสมบัติ รูปแบบ พื้นผิว ขนาด สภาพปัญหา ศักยภาพของผู้ประกอบการ ท้องถิ่น สรุปผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาขั้นต่อไป **ขั้นตอนที่ 2** สสำรวจความต้องการด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จากเศษวัสดุเหลือใช้จากหัตถกรรมผ้ามัดย้อม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 100 คน ด้วยแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ **ขั้นตอนที่ 3** ผู้วิจัยทำการออกแบบ ร่างแบบ และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นเพื่อเสนอแนะ และแก้ไขปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุจากหัตถกรรมผ้ามัดย้อม **ขั้นตอนที่ 4** สอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคและกลุ่มเป้าหมาย ที่มีผลต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จากหัตถกรรมผ้ามัดย้อม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและประเมินความพึงพอใจ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 100 คน สรุปผลข้อมูลที่ได้จากการทดสอบด้านการตลาด และวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาเพื่อผลิตและจัดจำหน่ายต่อไป **ขั้นตอนที่ 5** ถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยเป็นบทเรียนเพื่อถ่ายทอดผลการวิจัยแก่ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 100 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ในสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ **ผลการวิจัย** ผลการวิเคราะห์คัดเลือกเศษวัสดุในอำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 3 แสดงภาพตัวอย่างเศษวัสดุผ้ามัดย้อมจากกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ตัวอย่างเศษวัสดุผ้ามัดย้อมจากกระบวนการตัดเย็บเสื้อผ้า มาทำการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบว่า เศษวัสดุจากหัตถกรรมผ้ามัดย้อมมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพราะผ้ามัดย้อมขึ้นรูปได้ง่าย ด้วยเทคโนโลยีในการผลิตที่มีอยู่ กรรมวิธีการขึ้นรูปและความต้องการผู้ผลิตเอง

ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความต้องการรูปแบบผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลด้านความต้องการ โดยการใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการรูปแบบแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุผ้ามัดย้อม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ นักท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 100 คน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รสนิยมและความต้องการสินค้า ความคิดเห็นในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จากวัสดุ และ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุผ้ามัดย้อม มีผลการวิจัยดังนี้

พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วย หากจะนำเศษวัสดุเหลือใช้จากการผลิตสินค้าในชุมชน (เศษวัสดุผ้ามัดย้อม) มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 98 และพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจมากที่สุดหาคำนำเศษผ้ามัดย้อมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ คือ กระเป๋าใส่เหรียญ และกระเป๋าใส่สตางค์ คิดเป็นร้อยละ 12.75 รองลงมาคือ กระเป๋าใส่กุญแจ คิดเป็นร้อยละ 11.48 กระเป๋าใส่โทรศัพท์มือถือ คิดเป็นร้อยละ 11.22 และ กระเป๋าใส่แท็บเล็ต คิดเป็นร้อยละ 9.95 และมี ข้อพิจารณาที่ใช้ในการออกแบบดังต่อไปนี้ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบหรือสไตล์งานออกแบบที่ชื่นชอบ กลุ่มเป้าหมาย ชื่นชอบงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาไทย และเป็นรูปแบบที่มีความเรียบง่าย 2) ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางกายภาพของเศษวัสดุผ้ามัดย้อมมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ 3) การออกแบบยึดหลักพื้นฐานด้านการผลิตที่กลุ่มชุมชนที่สามารถผลิตได้ จึงทำการออกแบบและร่างภาพดังต่อไปนี้

กระเป๋าใส่เหรียญ

ภาพที่ 4 ภาพร่างกระเป๋าใส่เหรียญจากเศษผ้ามัดย้อม

กระเป๋าใส่เงิน แบบที่ 1

ภาพที่ 5 ภาพร่างกระเป๋าใส่สตางค์จากเศษผ้ามัดย้อม

ภาพที่ 6 ภาพร่างกระเป๋าส่งูญแจจากเศษผ้ามัดย้อม ภาพที่ 7 ภาพร่างกระเป๋าสีโทรทัศน์มือถือจากเศษผ้ามัดย้อม

ภาพที่ 8 ภาพร่างกระเป๋าส่งูญแจที่ปลีเตจจากเศษผ้ามัดย้อม

ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์

หลังจากทำการออกแบบแล้วได้นำภาพร่างของผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุผ้ามัดย้อมไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการออกแบบจำนวน 3 คน พิจารณาเสนอแนะและได้รับข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้ 1) กระเป๋ามีขนาดเล็กยากต่อการผลิต 2) รูปแบบง่ายต่อการผลิตและราคาไม่สูง 3) วัสดุอุปกรณ์ที่ทำการแขวนกับกระเป๋าควรเป็นมัดย้อม 4) ต้องเลือกผ้าที่มีลวดลายสวยงามเหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า 5) ต้องใช้แนวความคิดในหลักการออกแบบเพื่อให้ผลิตภัณฑ์บ่งชี้ถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ 6) ใช้วัสดุพื้นถิ่นอย่างอื่นมาผสมผสานกับเศษผ้ามัดย้อม 7) พิจารณาเทคนิคที่ใช้กับผ้าเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานเศษผ้ามัดย้อม เช่น การถัก การปัก การร้อยต่าง ฯลฯ

การสร้างต้นแบบ

หลังจากได้รับข้อเสนอจากผู้ทรงคุณวุฒิ กระบวนการวิจัยถัดไปคือ การสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ทำโดยผู้ประกอบการสินค้าหัตถกรรมผ้ามัดย้อมในชุมชน บ้านยางค่อม อำเภอ พิบูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะมีทักษะฝีมือ เข้าใจกระบวนการขึ้นรูปและมีเทคโนโลยีในการผลิตมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำเศษผ้ามัดย้อมมาเย็บต่อกันเป็นผืน ขนาด 30 x 30 เซนติเมตร

ขั้นตอนที่ 2 ขึ้นรูปโดยการเย็บเป็นรูปทรงที่ออกแบบไว้

ขั้นตอนที่ 3 นำวัสดุในท้องถิ่นมาประกอบร่วมกับเศษผ้ามัดย้อม (ใบลานทอที่เป็นผืน)

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ชิ้นงานต้นแบบสำเร็จ

ภาพที่ 11 ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าใส่กุญแจ (ขนาด 10 x 10 ซม.)

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ภาพที่ 12 ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าใส่เหรียญ (ขนาด 10 x 10 ซม.)
 ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ภาพที่ 13 ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าใส่สตางค์(ขนาด 10 x 15 ซม.)
 ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ภาพที่ 14 ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าใส่โทรศัพท์มือถือ (ขนาด 8 x 15 ซม.)
 ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ภาพที่ 15 ต้นแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าใส่แท็บเล็ต (ขนาด 15 x 20 ซม.)

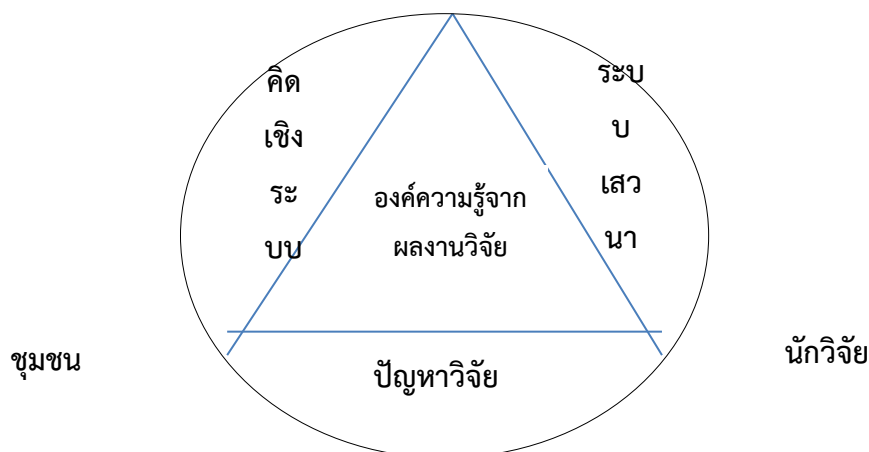
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

ผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า เศษวัสดุจากการแปรรูปผ้ามัดย้อม มีขนาดเล็กโดยเฉลี่ยขนาดประมาณ 10 x 30 เซนติเมตร จึงต้องใช้เวลามากในการขึ้นรูปโดยการนำเศษผ้ามาต่อกันเป็นผืนขนาด 30 x 50 เซนติเมตร เพื่อนำมาทำการเย็บเป็นกระเป๋าตามแบบที่ออกแบบไว้ แต่เมื่อนำมาเย็บเป็นกระเป๋าเสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้บริโภคประเมินว่ามีความสวยงาม ภูมิคุณค่าทางศิลปะ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.29 ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ สิงห์ อินทรชูโต (2552 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า การ reuse การนำกลับมาใช้ใหม่ ช่วยลดปริมาณขยะ ยืดอายุการใช้ทรัพยากร ลดการใช้พลังงานและผลกระทบต่อภาวะโลกร้อน ในขณะที่เดียวกันการนำวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นคือใบลานที่ผ่านการแปรรูปเป็นเส้นและทอเป็นผืน นำมาเป็นส่วนประกอบของกระเป๋า สอดคล้องกับแนวความคิดของวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2001: 129-139) ที่ได้กล่าวไว้ว่า วัสดุในท้องถิ่นจะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

ในส่วนของผู้บริโภคไม่ค่อยมั่นใจในเศษวัสดุจากการแปรรูปผ้ามัดย้อม มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.15 สามารถแก้ไขได้โดยหลักการ ความแข็งแรงคงทน (Durability) ของ ธีระชัย สุขสุด. (2544 : 88) ด้วยเทคนิคการเย็บผ้าเพิ่มอีกหนึ่งชั้นไว้ด้านในของกระเปาะเศษวัสดุผ้ามัดย้อม จะทำให้เพิ่มความแข็งแรงและความสะดวกสบายมากขึ้นเวลาใช้งาน

การถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภาพที่ 16 แสดงระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

จากแผนภูมิ อธิบายขั้นตอนการการถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากกระบวนการวิจัยได้ดังนี้

- 1.สร้างความสัมพันธ์และคุณค่าร่วมกันกับชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักศึกษา นักวิจัย
- 2.เสวนาเพื่อค้นหาปัญหาวิจัย ร่วมกันกับชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักศึกษา นักวิจัย
- 3.ดำเนินการวิจัยโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 4.จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เสวนาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 17 การอบรมเชิงปฏิบัติการและเสวนาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย
 ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (ชัชวาลย์ รัตนพันธุ์ : 2561)

บรรณานุกรม

- ธีระชัย สุขสุด.(2544). การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. (1).กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2553). หัตถกรรมพื้นบ้าน : เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ 30(1),29.
- สิงห์ อินทรชูโต. (2552). ศิลปะการคืนชีวิตให้กับขยะ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : พาบุญมา.

ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด: ศิลปหัตถกรรมร่วมสมัย

Krachud Basketry Product: Contemporary Arts and Crafts

เรวัต สุขสิกาญจน์¹

E-mail: sewat@wu.ac.th

บทคัดย่อ

ผลิตภัณฑ์จักสานของไทยเป็นศิลปะชาวบ้าน ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยทำขึ้นจากวิธีการ จัก สาน ถัก ทอ จากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น แสดงออกมาในรูปแบบของศิลปะ เพื่อตอบสนองอารมณ์ ความนึกคิด และนำไปสู่การใช้งานได้ด้วย มูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานขึ้น คือ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามภูมิศาสตร์ ความเชื่อ ขนบประเพณี และศาสนา ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งประเทศ โดยแหล่งวัตถุดิบและการผลิตที่สำคัญอยู่ที่ ตำบลเคอิ่ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการผลิตเริ่มต้นตั้งแต่เตรียมกระจูดเพื่อใช้สาน การคัดขนาด การผึ่งแดด การย้อมสี และการสาน ลายสานที่นิยมกันโดยทั่วไปคือ ลายสอง รูปแบบของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดที่มีอยู่แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1.ประเภทดั้งเดิม ประกอบด้วยเสื่อ และกระสอบ 2.ประเภทพัฒนาส่งเสริม มีพัฒนาการ 3 ด้าน ได้แก่ 2.1 การนำเสื่อกระจูดมาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์เสริมด้วยกระดาษแข็ง เข้าขอบและขึ้นรูปด้วยการกั้นริมด้วยผ้า เช่น กระเป๋าสุภาพสตรี 2.2 การขึ้นรูปด้วยการสาน โดยใช้โครงสร้างในตัวเองยึดเกาะกันด้วยแรงขัด เช่น กระสอบ 2.3 การประยุกต์วัสดุให้ร่วมสมัย เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการปรับปรุงรูปแบบตามความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนเอง ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนารูปแบบ นักออกแบบ และนักศึกษาทางการออกแบบ ส่วนรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้แก่ เสื่อ กระสอบใส่ของสารพัดประโยชน์ และกระเป๋าสุภาพสตรี จึงง่ายสำหรับการพัฒนารูปแบบและต่อยอดทางความคิดของทุกหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่พัฒนากระเป๋าหลากหลายรูปแบบแล้วแต่ความนิยมของกลุ่มผู้บริโภค เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวโน้มการบริโภควัสดุที่ผลิตจากธรรมชาติ การผสมผสานกับวัสดุสมัยใหม่ ซึ่งจะทำให้การสืบสานศิลปหัตถกรรมให้อยู่ร่วมสมัย คู่กับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและประเทศต่อไป

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์จักสาน, กระจูด, ศิลปหัตถกรรม, ร่วมสมัย

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาการออกแบบอุตสาหกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
222 ต.ไทยบุรี อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช 80160

Abstract

The weaves products of Thailand is villagers arts, at a human create to utility in the everyday life, by the way weaving and knitting from the inventory that get easy in the locality, express come to the arts, respond the temper, think, and bring about to the usability. Important cause is born the products weaves, to be the necessity in the living, natural environment follows geography, belief, tradition, and religion. Krachud basketry product are one of the well known handicrafts OTOP (One Tambon One Product) in Nakhon Si Thammarat. The villagers in Kreng-substrict, Cha-uad district, Nakhon Si Thammarat are the most famous in producing Krachud products, there is the procedure produces initial since materials prepare for use to weave, size select, sunning, dyeing and weaving, stripes weaves that like to generally is Lai Song, the format of Krachud basketry product that exists can divide 2 kind; 1. Original kind, compose a mat and sack, 2. Develop and encourage kind, there are 3 type developments, for example 2.1 Krachud mat cut out the products, add with cardboard, reach the edge and formed to hem with cloth, such as a lady bag, 2.2 formed with the weaving by structure in oneself hold together such as a sack, 2.3 application of materials to contemporary, products is adaptation follows the creativity of the community by oneself, entrepreneurs and agencies involved in promoting the development of designers and design's students, the identity of the community products for example mat, a multi-purpose sack and lady bag, then easy to design product and development of every institute, the majority develops various bag depend upon the favor consumer group, for conform to the context of the social modify of environment conservation, tendency that product from nature, integration of modern materials, which make arts and crafts inheritance contemporary remain the way of local to global.

Keyword: Basketry Product, Krachud, Arts and Crafts, Contemporary

บทนำ

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ประมาจารย์ทางศิลปะได้ให้ความหมายของศิลปะไว้เมื่อห้าสิบปีที่แล้วว่า ศิลปะ (Art) หมายถึง ผลงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยฝีมือและความคิด แบ่งระดับและประเภทของศิลปะไว้หลายระดับและประเภท ตามจุดประสงค์และคุณค่าซึ่งแตกต่างกันไป เช่น ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) หมายถึงศิลปะที่นำเอาไปใช้ ได้แก่ วัตถุที่เป็นประโยชน์ได้ ศิลปะลักษณะนี้อาจทำด้วยมือหรือทำด้วยเครื่องจักรก็ได้ วิจิตรศิลป์หรือศิลปะบริสุทธิ์ หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ นอกจากต้องใช้ความพยายามด้วยมือและความคิดแล้ว ยังต้องมีความพวยพุ่งแห่งพุทธิปัญญาและจิตออกมาด้วย (Intellectual and Spiritual Emanation) เพราะฉะนั้น ศิลปะจึงเป็นเรื่องของการแสดงความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งของศิลปินกับความรู้สึกที่ผู้เสพได้รับจากศิลปะ อาจจะเป็นความรู้สึกชื่นชม เบิกบาน หรือความหดหู่สะเทือนใจก็ได้ และนำเสนอได้ทั้งในเรื่องของความรู้สึกนึกคิดและความงามได้

วัฒนธรรมหัตถกรรม (Handcraft culture) เป็นวัฒนธรรมที่เคียงคู่กับอารยธรรมของมนุษย์มาแต่อดีตจนปัจจุบัน เพราะงานหัตถกรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์และมีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะหัตถกรรมช่วยให้เกิดความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาช่วยให้มนุษย์รู้จักหุงต้มอาหาร หัตถกรรมทักทอทำให้มนุษย์มีเครื่องนุ่งห่ม (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2539: 17) หัตถกรรม ก็คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญาเพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตนั่นเอง ในขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ให้ความสำคัญในการพัฒนาความงามของงานหัตถกรรมไปด้วย เพราะมนุษย์ต้องการมีหัตถกรรมที่มีความสวยงาม น่าใช้ และมีคุณค่าทางสุนทรียภาพควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย ดังนั้นการสร้างงานหัตถกรรมให้มีความสวยงามน่าใช้นั้น กระบวนการทางศิลปะ จึงเข้ามามีบทบาทและเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ ทำให้งานหัตถกรรมบางชิ้นกลายเป็นศิลปหัตถกรรม ที่ประสานสอดคล้องกับคตินิยม ขนบประเพณีของชุมชน และความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้ผลิตและผู้ใช้

ผลิตภัณฑ์จักสานของไทย ถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรม ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยทำขึ้นจากวิธีการ จัก สาน ถัก ทอ จากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น แสดงออกมาในรูปแบบของศิลปะ เพื่อตอบสนองอารมณ์ ความนึกคิด มูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์จักสานขึ้น คือ 1. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต 2. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามภูมิศาสตร์ 3. ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์จักสานยังคงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนารูปแบบไปมากแล้ว และถึงขั้นส่งออกไปต่างประเทศแล้วก็ตาม แต่โดยลักษณะพิเศษของผลิตภัณฑ์จักสานอันเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น แต่ละภูมิภาคหลายสิ่งหลายอย่างยังคงอยู่เป็นส่วนมาก

ภาคใต้ของประเทศไทยก็เป็นแหล่งหนึ่งของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานมาช้านาน จนเป็นที่รู้จักและยอมรับกันโดยทั่วไปถึงคุณค่าของประโยชน์ใช้สอยและความงาม วัสดุธรรมชาติที่นำมาจักสานหลายชนิดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น กระจูด เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เป็นหนึ่งในสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งประเทศ โดยแหล่งผลิตที่สำคัญและเป็นแหล่งของวัตถุดิบด้วย อยู่ที่ ตำบลเค็ง อำเภอลำพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ถึงแม้ว่าจะมีการสืบสานในด้านของภูมิปัญญาและการผลิตมาช้านาน แต่ลักษณะของวิธีการถ่ายทอดในเชิงข้อมูลที่เป็นเอกสารในการเผยแพร่ การศึกษาต่อของเยาวชนและผู้สนใจ ยังไม่มีเป็นรูปธรรมมากนัก จึงยากแก่การเข้าถึงข้อมูลเพื่อจะต่อยอดภูมิปัญญานี้ ในสาขาวิชาการต่างๆ ออกไป บทความชิ้นนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูล ตั้งแต่ขั้นตอนและกรรมวิธีการผลิตจนสำเร็จเป็นชิ้นงานผลิตภัณฑ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ ตลอดจนคุณค่าของผลิตภัณฑ์ เพื่อนำมาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบ หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง และเป็นการสืบสานศิลปหัตถกรรมให้อยู่ร่วมสมัย คู่กับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและประเทศต่อไป

กระจูด

กระจูด เป็นพันธุ์ไม้จำพวกกก (Sedge) ชนิดหนึ่งในตระกูล Cyperaccae มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Lepironia articalata* ซึ่งอยู่ทางเกาะมาดากัสการ์ มอริเชียส ลังกา สุมาตรา แหลมมลายู และหมู่เกาะต่างๆ ในแหลมมลายู อินโดจีนตอนริมฝั่งทะเลฮ่องกง บอร์เนียว ตลอดถึงออสเตรเลีย ริมฝั่งตะวันออก การที่ต้นกระจูดแพร่หลายไปได้กว้างขวาง น่าจะมีผู้นำเอาไปปลูกจากที่ใดที่หนึ่งในประเทศไทย

ภาพที่ 1 ลักษณะของต้นกระจูดที่ขอบริเวณที่ขุดขึ้นในที่ๆ มีน้ำขังอยู่ตลอดเวลา
ที่มา: เรวัต สุขสีกาญจน์

ขั้นตอนและกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด

1. การเตรียมกระจูดเพื่อใช้ผลิต การนำกระจูดมาสานนั้น จะต้องเตรียมถอนต้นกระจูด เมื่อโตขึ้นเต็มที่แล้ว ประมาณ 2-3 ปี และมักจะทำหลังช่วงฤดูฝน เพราะต้นกระจูดจะขึ้นสูงชะลูดและมีดอกบางสะดวกแก่การนำไปทำให้แบน จะทำให้ดอกจืดไม่มีรอยแตก มีความเหนียวนุ่ม ไม่เปราะแตกง่าย ส่วนวิธีการถอนนั้นจะใช้วิธีรวบปลายหลายเส้นทำให้แน่นแล้วกระตุกหรือกระชากแรงๆ

1.1 คัดขนาด ใช้วิธีหีบปลายส่วนที่ยื่นล้าเหนือต้นอื่นดึงออกไป ได้กระจูดที่ยาวลงไปจนถึงสั้นที่สุดเป็นมัดๆ มัดหนึ่งจะมีกระจูดประมาณ 500 ดอก หรือ ซี่มัดกระจูดที่ใส่ได้ครั้งละประมาณ 5 มัด จะนำไปตัดปลายทิ้งให้มีความยาวเสมอกัน

1.2 ผึ่งแดด ใช้วิธีตั้งมัดกระจูดในแนวโค้ง กางออกเป็นฐานหรือวางเรียงกระจูดให้กระจายไปบนพื้นดินซึ่งมีหญ้าขึ้นอยู่เรื่อยๆ ถ้ามีแดดจัด ใช้เวลาเพียง 2-3 วัน เมื่อกระจูดที่แห้งดีแล้ว จะนำไปตำหรือตีให้แบน โดยวิธีเอากระจูดไปวางบนพื้นเรียบๆ และใช้เท้าเหยียบย่ำหรือใช้ของมีน้ำหนักกลิ้งไปมาจนกระทั่งกระจูดแตกหมดทุกดอก

ภาพที่ 2 กระจูดตากผึ่งแดด
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

ภาพที่ 3 การรีดเส้นกระจูด
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

1.3 ย้อมสี ย้อมดอกกระจุตในส่วนที่จะนำไปสานเป็นลวดลายเท่านั้น โดยนำกระจุตหลังจากตำให้แบนเรียบแล้ว นำไปล้างเอาดินโคลนที่จับติดกับผิวของกระจุตออกให้หมด แล้วจึงนำกระจุตไปจุ่มในน้ำสีสังกะสีที่ใส่น้ำสีต้มจนเดือด เมื่อดอกกระจุตดูดน้ำสีได้ที่แล้ว ก็ให้นำมาล้างน้ำธรรมดาอีกครั้งแล้วแขวนผึ่งแดดให้แห้ง

ภาพที่ 4 เส้นดอกกระจุตที่ย้อมสี
ที่มา: เรวัต สุขสิลาภุญจน์

2. การผลิตผลิตภัณฑ์จักสานกระจุต ขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์จักสานกระจุต มีขั้นตอนและรายละเอียดในการผลิต พอสรุปได้ดังนี้

2.1 การสาน การสานกระจุตมีวิธีการที่ต่างกันไปตามชนิดและรูปแบบของผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 5 การสานผลิตภัณฑ์จักสานกระจุต
ที่มา: เรวัต สุขสิลาภุญจน์

2.2 การประกอบรูปแบบของผลิตภัณฑ์ นำกระจูดที่สานแล้วมาตัดเป็นชิ้นส่วนต่างๆ ตามแบบและชนิดของผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนก่อนการตัดชิ้นส่วนเพื่อประกอบนี้ นำผลิตภัณฑ์ชิ้นส่วนมาทาวานิชหรือเคลือบแล็คเกอร์บางๆ เพื่อป้องกันแมลงและรักษาผลิตภัณฑ์ให้มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน และรักษารูปทรงของผลิตภัณฑ์ โดยทากาวลาเท็กซ์ผสมน้ำแล้วนำไปตากแดดจนแห้ง จากนั้นจึงนำมาประกอบกับชิ้นส่วนต่างๆ ที่เตรียมไว้ จนสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดที่สมบูรณ์

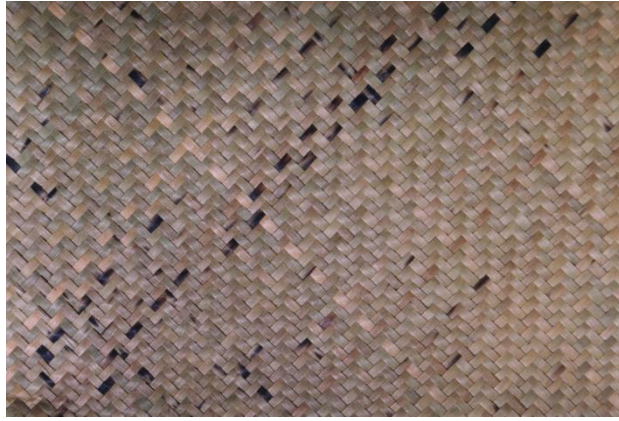
ภาพที่ 6 ขั้นตอนการผลิตกระเป๋ากระจูด
ที่มา: เรวัต สุขสีกาญจน์

รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด

ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เป็นศิลปหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ซึ่งจะเข้ามากำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ โดยผ่านการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพของสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้สานได้พัฒนา คิดค้น ประดิษฐ์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดใหม่ๆ ขึ้น ทั้งจากการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเองในหมู่บ้าน หรือแม้แต่การที่หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยโดยการส่งผู้เชี่ยวชาญมาสอนการประดิษฐ์สร้างสรรค์รูปแบบใหม่ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความประณีต สวยงาม และแปลกใหม่ แยกตามประเภทของกระบวนการสร้างสรรค์ได้ดังนี้

1. ประเภทดั้งเดิม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่นิยมทำกันมาเป็นเวลาช้านาน จนไม่อาจทราบได้ว่าเริ่มต้นเมื่อใด แยกได้เป็น 2 ชนิด คือ เสื่อและกระสอบ

1.1 เสื่อกระจูด หรือที่คนภาคใต้เรียกว่า “สาตจูด” ลวดลายของเสื่อกระจูดที่ ตำบลเค็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่นิยมสานลายมาตรฐาน คือ ลายขัดสอง เพราะใช้เวลาในการสานไม่นาน และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มลูกค้าเป็นอย่างมาก ในการประดับตกแต่งบ้าน หรือใช้สำหรับปูลาดในหลายโอกาส เช่น งานประเพณีต่างๆ และหลากหลายสถานที่ เช่น หน้าโรงแรมหรู หรือจะใช้ประกอบทำเป็นผ้าบ้าน หรือเพดานบ้านก็ได้ ชาวบ้านทั่วไปนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางเพราะมีความทนทาน คุ่มค่า ราคาไม่แพง

ภาพที่ 7 เสื่อกระจูดลายขัดสอง
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

1.2 กระสอบ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มีทั้งกระสอบนั่ง กระสอบหมาก และสมุด วัสดุของสารพัดประโยชน์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ภาพที่ 8 กระสอบหมากและกระสอบใส่ของสารพัดประโยชน์
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

2. ประเภทพัฒนาส่งเสริม หลังจากที่รัฐมีหน่วยงานในการส่งเสริมอุตสาหกรรมและพัฒนาอาชีพของประชากรขึ้นแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐได้เข้าไปให้คำแนะนำกรรมวิธีในการผลิต ช่วยเสริมแนวความคิดเรื่องรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ สามารถขยายตลาดให้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม เช่น ทำเป็นเสื้อสำหรับใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว กระเป๋าถือ หมวกแบบต่างๆ เป็นต้น หน่วยงานสำคัญที่มีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมประเภทนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมการพัฒนาชุมชน โดยส่งคนเข้าไปศึกษาหาทางส่งเสริมพัฒนาทั้งในเรื่องรูปแบบและกรรมวิธีการย้อมสี รูปแบบของผลิตภัณฑ์มีพัฒนาการ 3 ประเภท ได้แก่

2.1 การนำเสื่อกระจูดมาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ เสริมด้วยกระดาษแข็ง เข้าขอบและขึ้นรูปด้วยการถักด้วยผ้า ถักธรรมดา หรือวัสดุอย่างอื่น เช่น หนัง วัสดุสังเคราะห์ เป็นต้น

ภาพที่ 9 กระเป๋าสุภาพสตรี และ กระเป๋าเอกสาร กุ๊นขอบด้วยหนัง
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

2.2 การขึ้นรูปด้วยการสานโดยใช้โครงสร้างในตัวเอง ยึดเกาะกันด้วยแรงขัด จะทรงตัวได้ดีเฉพาะทรงกระบอก และส่วนกันมักจะนั่งมีมุมคล้ายกรวยเป็นมุมสำหรับรับน้ำหนัก

ภาพที่ 10 กล่องใส่ของสารพัดประโยชน์
ที่มา: เรวัต สุขสิกาญจน์

2.3 การประยุกต์วัสดุให้ร่วมสมัย เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการปรับปรุงรูปแบบตามความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนเอง ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนารูปแบบ นักออกแบบ และนักศึกษาทางด้านการออกแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยและความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 11 กระเป๋าสุภาพสตรี
ที่มา: เรวัต สุขสีกาญจน์

ในบทความชิ้นนี้ ขอรวบรวมรูปแบบสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมจักสานกระจูด ที่มีการต่อยอดภูมิปัญญาสู่การออกแบบได้ร่วมสมัย นำเสนอเพื่อให้เห็นว่าในยุคปัจจุบันมีความหลากหลาย และสิ่งเหล่านี้สามารถทำให้ศิลปหัตถกรรมประเภทนี้ อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและประเทศชาติสืบไป

ศิลปหัตถกรรมจักสานกระจูดร่วมสมัย

ภาพที่ 12 กระเป๋ากระจูด (Colorful Bag) จ.นครศรีธรรมราช
ที่มา: เรวัต สุขสีกาญจน์

ภาพที่ 13 ที่นั่งกระจูด (Easy Sitting) จ.นครศรีธรรมราช
ที่มา: เรวัต สุขสีกาญจน์

ภาพที่ 14 ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด VARNI

ที่มา: <https://sites.google.com/a/kkn.ac.th/kracud-wrnni/phlitphanth>

concept ผลิตภัณฑ์กระจุจผสมผสานกับผ้าบาติกหลากสีต่างๆ ซึ่งจะให้อารมณ์ผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันไป

ภาพที่ 15 ภาพแนวความคิดผลิตภัณฑ์จากสานกระจุจผสมผสานกับผ้าบาติก
 ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

CONCEPT DESIGN
การนำสิ่งวัฒนธรรมของงานเดือนสิบมาใช้กับผลิตภัณฑ์กระเป๋ากระจูด
โดยปรับขนาดให้เข้ากับสมัยและการวางขาย

ภาพที่ 16 ภาพแนวความคิดกับการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 17 ภาพแนวความคิดผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดเป็นกระเป๋าสะพายร่วมสมัย

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

concept แนวคิดผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดทอด้วยผ้าไหม และสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มาใช้โดยผสมผสานกัน

ภาพที่ 18 ภาพแนวความคิดผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดทอด้วยผ้าไหม

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทสรุป

จากการศึกษาขั้นตอนและกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด จึงได้นำมาสรุปผลในด้านของคุณค่าที่เกิดจากประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าทางความงามและศิลปะของผลิตภัณฑ์จักสาน ให้สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีของวิบูลย์ ลี้สุวรรณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณค่าที่เกิดจากประโยชน์ใช้สอย (Functional value) แบ่งอย่างกว้างๆ ได้เป็น คุณค่าที่ได้รับจากประโยชน์ใช้สอยทางกาย ได้แก่ การสร้างผลิตภัณฑ์จักสานเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต เช่น เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและการประกอบอาชีพ ในส่วนของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดนั้นมีความหลากหลายของการใช้งาน ตั้งแต่ใช้ในครัวเรือน เช่น เสื่อ ใช้สำหรับปูลาดในหลายโอกาส กระสอบ และสมุกนั้นมีหลายขนาด และมีให้เห็นจนชินตา จนเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชนิดนี้ไปเลยทีเดียว นอกจากนั้นก็ยังมีผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งบ้าน เช่น ที่นั่ง เป็นต้น กระเป่าสตรีก็เป็นที่ยอมรับกันมากสำหรับผู้ใช้

2. คุณค่าทางความงามและศิลปะ (Aesthetic value & Artistic value) คุณค่าทางด้านความงามและศิลปะของผลิตภัณฑ์จักสานนั้น เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ ที่อาจวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.1 คุณค่าทางความงามและศิลปะที่เกิดจากรูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย จากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดในเชิงศิลปะ จะเห็นถึงความสามารถ และลักษณะเด่นในการเลือกใช้รูปทรง โครงสร้าง และลวดลายในการสร้างสรรค์ผลงาน ส่วนใหญ่จะเป็นรูปทรงที่เรียบง่าย ลักษณะของความสมดุลในลักษณะเท่ากัน ทั้งสองข้าง (Symmetry Balance) ความกลมกลืนกันดูสบายตา และลงตัวอย่างสมบูรณ์ในตัวเอง สามารถใช้โครงสร้างของตัวเองในการวางตั้งและทรงตัว ส่วนลวดลายที่เป็นที่นิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ก็คือลายขัดสอง เพราะเป็นลวดลายที่เรียบง่าย และสามารถจะประยุกต์รูปแบบของผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ

2.2 คุณค่าทางความงามและศิลปะที่เกิดจากการเลือกใช้วัสดุ รูปทรงกับการเลือกใช้วัสดุของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดความงดงามและควมมีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งจะพบจากการใช้รูปทรงของกระเป๋าแต่ละรูปแบบ เหมาะสมกับการใช้งานและสะดวกสบาย ผสมผสานกับความงามที่เกิดจากผิว (Texture) และสีของการย้อม ความงามของผิวเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้เกิดความงามและคุณค่าทางศิลปะได้อีกลักษณะหนึ่ง ผิวของผลิตภัณฑ์จักสานนี้หมายถึงผิวของวัสดุธรรมชาติโดยตรง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างกันไปเป็นลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์จักสาน ต่างไปจากงานศิลปหัตถกรรมอื่นๆ

2.3 คุณค่าที่เกิดจากการแสดงออก การทำผลิตภัณฑ์จักสานเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ลักษณะหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่างๆ หล่อหลอมเข้ากับกระบวนการทางเทคนิคด้วย ดังนั้น ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดจึงมีการแสดงออกของผู้สานแฝงอยู่ด้วย การแสดงออกที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์จักสานนี้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

2.3.1 การแสดงออกทางอารมณ์ (Temperamental Expression) ผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดมีความอ่อนช้อยละมุนละไมของลวดลายขัด และลวดลายต่างๆ ซึ่งผู้สานสร้างสรรค์ออกมา เช่น ลายลูกแก้ว ลายบองหยอง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และการแสดงออกที่สื่อออกมาถึงความประณีตของลวดลาย

2.3.2 การแสดงออกเชิงศิลปะ (Art Expression) การแสดงออกเชิงศิลปะที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึงชีวิต จิตใจ คตินิยมในเรื่องความงามและศิลปะของผู้คนในท้องถิ่นได้ค่อนข้างดี แต่ในระยะหลังจะมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง จนทำให้ขาดการคำนึงถึงกระบวนการสร้างสรรค์และความงามไป

2.3.3 คุณค่าที่เกิดจากเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (Local Characteristics) เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ได้ถูกเลือนหายไปบางส่วน เนื่องจากเหตุผลทางการตลาด และการแข่งขันกับชุมชนใกล้เคียงเกี่ยวกับราคา ปริมาณของผลผลิต เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว

เพราะฉะนั้น การออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสาน ไม่ว่าจะในระดับชุมชนหรือผู้ประกอบการในระดับใดก็แล้วแต่ มีวัตถุประสงค์อันเป็นจุดเด่น หรือเป็นที่รู้จักของคนส่วนใหญ่อยู่แล้ว ก็ยังต้องพัฒนารูปแบบอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านของประโยชน์ใช้สอย และความงามทางศิลปะ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของตนเองมีคุณค่าพอที่จะแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะ และที่สำคัญต้องขายได้ สนองต่อความต้องการผู้บริโภค จึงจะทำให้ศิลปหัตถกรรมประเภทนี้อยู่ร่วมสมัยได้

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. ม.ป.ป., **ออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

กระทรวงอุตสาหกรรม.

กัลยา ภิรมย์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 169 หมู่ 1 ต.เคิ่ง

อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2560.

เจริญรัตน์ จารุงศา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, 309/6 ถ.ประตูลอด ต.ในเมือง

อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2561

มะลิวัลย์ คงเกื้อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 6 หมู่ 1 ต.เคิ่ง

อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2561.

ราตรี นาคสุทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 27 ถ.ถาวรรัตน์

อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2561.

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2539). **เครื่องจักสานในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.

โสภณ พุง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 197/1 หมู่ 3 ต.บ้านตุล อ.ชะอวด

จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2558.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช: ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย 2561-2562

(Cultural Product of Thailand: CPOT 2018-2019)

อำนาจ บุญอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เรวัต สุขสีกาญจน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ต.บ้านแหลม อ.หัวไทร
จ.นครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559. <https://sites.google.com/a/kkn.ac.th/kracud-wrni/phlitphanth>

บทคัดย่อขนาดยาวกลุ่ม 2
การออกแบบผลิตภัณฑ์และงานสร้างสรรค์

การออกแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไม่ใช้ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์
สุขภาพโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร
อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร
Design of identity on non-pharmaceutical health product identity
patterns Case study of health products at Phra Ajarn Fan Ajaro
Hospital, Phanna Nikhom, Sakon nakon District

วาอุกา เอ็มเอก¹

Email: Waluka.am@wu.ac.th

ปานุพงศ์ พุทธิรักษา²

Email: Panupong.p@psu.ac.th

ศศิพงศ์ ทิพย์รัชดาพร³

Email: champharmacy@hotmail.com

บทคัดย่อภาษาไทย

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานสร้างสรรค์การออกแบบอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไม่ใช้ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร มีสภาพภูมิ ลักษณะและสภาพภูมิอากาศเหมาะสมจนเกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ กลายเป็นแหล่งพันธุกรรมของพืช ท้องถิ่น ที่มีคุณประโยชน์ทางด้านอาหารสุขภาพ และ ยาสมุนไพร ยังมีความหลากหลายทาง กลุ่มชาติพันธุ์ จนเกิด “การผสม” ทางภูมิปัญญาพื้นบ้าน จากความ หลากหลายใน “วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์” ผลงานสร้างสรรค์ชิ้น นี้จึงเกิดการต่อยอดองค์ความรู้ผสมผสานระหว่างทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการ นำเอาอัตลักษณ์ของทุนทางความคิดสร้างสรรค์มาออกแบบสวดลาย และผลิตภัณฑ์เพื่อใช้บนรูปแบบสุขภาพแบบ ไม่ใช้ยา โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำมาออกแบบแนวทางภาพประกอบบนผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดอัต ลักษณ์ วิเคราะห์แปลงข้อมูลด้านต่างๆให้เป็นองค์ประกอบ รูปร่าง รูปทรง สี โทน วัสดุ อักษรมาประกอบกันเป็น ภาพประกอบบนผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความโดดเด่นให้ผลิตภัณฑ์ เป็นสินค้าที่มีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น ขยายตลาดให้กับ โรงพยาบาลตลอดจนผลักดันให้สินค้าให้เป็นของฝากของ จ.สกลนคร

คำสำคัญ: สวดลายอัตลักษณ์, ผลิตภัณฑ์สุขภาพ, ภาพประกอบ, การออกแบบ, สวดลาย

Abstract

This article is part of the creative design of non-pharmaceutical health products. Case study of health products at Phra Ajarn Fan Ajaro Hospital, Phanna Nikhom, Sakon nakon District. The appropriate

¹ สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

² ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพิษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³ โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร

landscape, characteristics and climate until the natural fertility Became a genetic source of local plants Which has benefits in health food and herbal medicine also has a variety of ways Ethnic groups until the "accumulation" of local wisdom from a variety of "cultural trajectories of ethnic groups", this creative resulted in the extension of the knowledge of the combination of cultural capital and folk wisdom. In applying the identity of creative capital to design patterns for use on non-pharmaceutical health forms By placing various storage areas to design guidelines for illustrations on products that create identities Transform various aspects of the data into shapes, shapes, shapes, colors, and fonts as a illustration on the product to create a distinctive product. Is more valuable value Expand the market for the hospital, as well as pushing the product to be a deposit of Sakon Nakhon Province

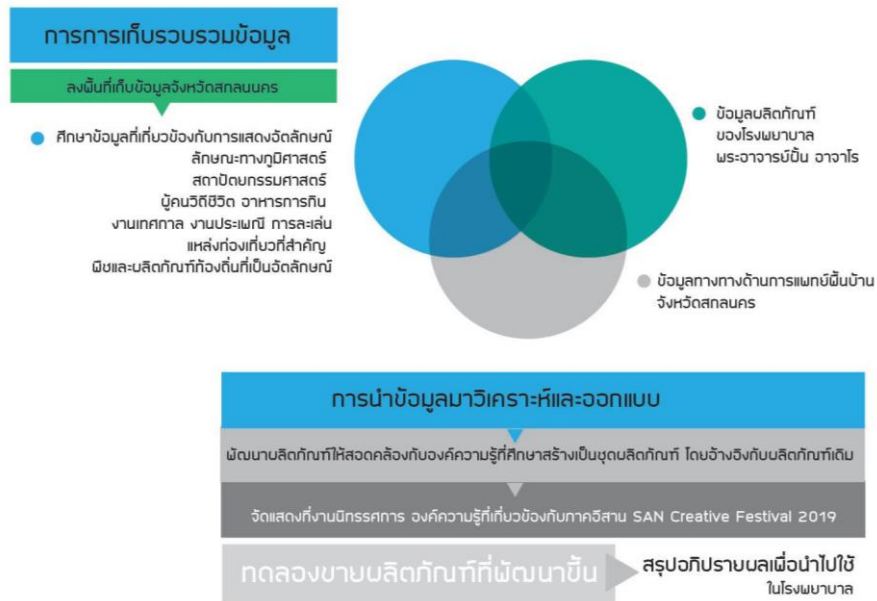
Keyword: Identity pattern, health product, illustration, design, pattern

บทนำ

งานสร้างสรรค์การออกแบบลวดลายอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพแบบไม่ใช้ยา กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร จังหวัดสกลนครตั้งอยู่ในภาคอีสานตอนบน มีสภาพภูมิลักษณะและสภาพภูมิอากาศเหมาะสม จนเกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ กลายเป็นแหล่งพันธุกรรมของพืชท้องถิ่น ที่มีคุณประโยชน์ทางด้านอาหารสุขภาพ และ ยาสมุนไพร ยังมีความหลากหลายทาง กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ จนเกิด “การผสม” ทางภูมิปัญญาพื้นบ้าน จากความ หลากหลายใน “วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์” เกิดการผสมผสานระหว่างทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้าน จังหวัดสกลนครมีพื้นฐานทางภูมิปัญญาทางการแพทย์และความงดงามของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้สร้างสรรค์จึงนำเอาจุดเด่นตรงนี้มาศึกษาและนำมาสู่การสร้างมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ ผู้สร้างสรรค์ได้ลงพื้นที่สำรวจผลงานด้านศิลปกรรมของจังหวัดสกลนคร สถาปัตยกรรมวัดวาอารามในจังหวัดสกลนครมีอิทธิพลมาจากศิลปะสมัยเชียงแสน สกลนครยังมีความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสและเวียดนามปรากฏในสถาปัตยกรรมบ้านท่าแร่ ยังพบเห็นศิลปะเขมรสมัยสมัยปาปวน สกลนครมีพระธาตุที่แสดงถึงพลังผู้หญิงสร้างโดยผู้หญิง จังหวัดสกลนครถูกขึ้นทะเบียนให้เป็นเมืองสมุนไพรทำให้จังหวัดสกลนครโดดเด่นด้านสมุนไพรเป็นอย่างมาก จังหวัดสกลนครมีพืชที่มีคุณสมบัติทางยาและประโยชน์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวสกล คือ ต้นคราม มีคุณสมบัติเป็นตัวยาและผ้าครามยังเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของจังหวัดสกลนคร และเป็นผลิตภัณฑ์บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามเลขที่ สช58100068 ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดพีชครามจนสามารถมองเห็นและจับต้องได้และสอดคล้องกับลักษณะของผลิตภัณฑ์สุขภาพ จึงนำเอาแนวความคิดจากครามนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลายภาพประกอบบนผลิตภัณฑ์ แสดงถึงความเด่นชัดของ สี รูปร่าง รูปทรงเล่าเรื่องราวของวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ผสานกับเส้นและตัวผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่น สามารถเพิ่มมูลค่าและทดลองขายในตลาด จากการทดลองเพิ่มมูลค่าราคาขายในสินค้าชนิด การปรับเปลี่ยนภาพประกอบบนบรรจุภัณฑ์ช่วยเปลี่ยนรูปแบบการเสนอขาย นำทั้งองค์ความรู้ทางแพทย์แผนไทย โดยการออกแบบสร้างสรรค์พัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพสามารถผลักดันไปสู่ตลาดด้วยรูปแบบต่างๆ

วิธีการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการนำมาวิเคราะห์และออกแบบ

ภาพที่ 1 กระบวนการการเก็บข้อมูล
ที่มา : วาลูกา เอ็มเอก

1.1.ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแสดงอัตลักษณ์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ผู้คนวิถีชีวิต อาหารการกิน งานเทศกาล งานประเพณี การละเล่น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ พืชและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ .ข้อมูลทางด้านการแพทย์พื้นบ้าน

และข้อมูลผลิตภัณฑ์เดิมของโรงพยาบาล

ออกแบบภาพประกอบจากองค์ความรู้ที่ได้ศึกษา พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ที่ศึกษาสร้างเป็นชุดผลิตภัณฑ์ โดยสร้างเป็นชุดของผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตามภาพที่ 1

ผลการสร้างสรรค์

ภาพที่ 2 กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์
ที่มา : วาลูกา เอเมอก

ภาพที่ 3 งานออกแบบสร้างสรรค์
ที่มา : วาลูกา เอเมอก

จากการลงพื้นที่ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร นำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์เป็นองค์ประกอบเลขคณิตด้าน โทนสี ภาพประกอบ ลวดลาย และตัวอักษร ได้แนวทางการออกแบบ บนผลิตภัณฑ์ 3 แนวทาง ได้แก่ 1. จากขั้นตอนการศึกษาการผสมองค์ความรู้จากผสมอัตลักษณ์จังหวัดสกลนคร แพทย์แผนไทยและผ้าครามผิวย่นนำเสนอการใช้ผ้าบนบรรจุภัณฑ์ 2. จากขั้นตอนการศึกษาการผสมอัตลักษณ์จังหวัดสกลนคร องค์ความรู้จากแพทย์แผนไทยและผ้าครามผิวย่นนำเสนอภาพวาด 4 สีบนบรรจุภัณฑ์ 3. จากขั้นตอนการผสมผสานความโดดเด่นของเอกลักษณ์จังหวัดสกล โดยแนวทางที่ 3 เป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้าน การออกแบบเลขคณิตบนบรรจุภัณฑ์จากการรวมกันของแนวทางที่ 1 และแนวทางที่ 2 โดยพิจารณาจากความโดดเด่นของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความ

สอดคล้องในบริบท และสัดส่วนตามหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ผลการปฏิบัติการออกแบบได้ ต้นแบบผลิตภัณฑ์ ผสานผ้าครามและภาพประกอบสีจากโทนของคราม ประเมินคุณลักษณะความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย พบว่า บรรจุภัณฑ์ ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์มีคุณค่าเหมาะสมกับการยกระดับจากผลิตภัณฑ์สุภาพที่ไม่ใช่ยาเป็นของขวัญของฝากที่มีชื่อเสียงประจำจังหวัดสกลนคร และแสดงนิทรรศการและทดลองขายตามตามภาพที่ 2

กิติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร และสำนักสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบที่ได้สนับสนุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชิ้นนี้

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. (2550). รายงานการวิจัยการประเมินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

The Evaluation on One Tambon One Product. กรุงเทพฯ: บริษัทชูโอเซ็นโก(ประเทศไทยจำกัด)

ทรัพย์สินทางปัญญา,กรม. (2538). คู่มือจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์

ทองเจือ เขียดทอง. (2542).การออกแบบสัญลักษณ์.กรุงเทพฯ.

สิปปะภา. ธานีสุนทรชาติ. (2546). การวิเคราะห์องค์ประกอบการออกแบบเลขนศิลป์ที่แสดงเอกลักษณ์ไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิตสาขาออกแบบนิเทศศิลป์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชรินทร์ จรุงจิตรสุนทร. (2548).หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์Theory& Concept of design.กรุงเทพฯ: บริษัทไอดีไซน์จำกัด.

<http://arch.wu.ac.th>
<http://cpad.wu.ac.th>